NÜKLEER SANTRAL İŞLETENİN HUKUKİ SORUMLULUĞUNDA TAZMİNAT SORUMLULARI BAKIMINDAN PARİS SÖZLEŞMESI VE TBK M.71'İN KARŞILAŞTIRILMASI

*Arş. Gör. Nazlı ÇOBAN**

Özet

Nükleer enerji hususunda ülkemizde yaşanan gelişmelere rağmen, nükleer tesis işletenin hukuki sorumluluğu konusunda, sadece 5710 Sayılı Nükleer Güç Santrallarının Kurulması ve İşletilmesi İle Enerji Satışına İlişkin Kanununun "Lisans, İzin ve Yükümlülükler" başlıklı 5. maddesinde; nükleer yakıt, radyoaktif madde veya radyoaktif atık taşınırken veya santralda bir kaza olması durumunda 29/07/1960 tarihli Nükleer Enerji Alanında Üçüncü Şahıslara Karşı Sorumluluk Hakkındaki Paris Sözleşmesi ve ek değişiklikleri ile diğer ulusal ve uluslararası mevzuatın uygulanacağı belirtilmekle yetinilmiş, iç hukukumuzda özel bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak nükleer santrallerde meydana gelebilecek kazaların üçüncü şahıslar üzerindeki olası etkileri tahmin edilemeyecek kadar ağır olabilir. Bu nedenle üçüncü kişilerin zararlarından hangi hukuk ilkelerine göre ve kimlerin sorumlu olacağının belirlenmesi büyük önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nükleer Santral, Sorumluluk, Tehlike Sorumluluğu, Paris Sözleşmesi, Türk Borçlar Kanunu m.71.

Abstract

Despite in accordance with developments about nuclear energy in our country, regarding the legal responsibility of operator of nuclear power plant's, only in the 5th article titled "License, Permit and Liabilities" of the Law No. 5710 on the Establishment and Operation of Nuclear Power Plants and Energy Sales. In this article specified, the

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı, nzlicoban@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0943-6332.

Makale Geliş Tarihi:30/09/2019 / Makale Kabul Tarihi:05/02/2020

Paris Convention on Responsibility Against Third Parties and its additional amendments and other national and international legislation on 29/07/1960 are set forth in a special regulation in our domestic law will apply about the transporting nuclear fuel, radioactive material or radioactive waste, or in case of an accident in the power plant. However, there is no special regulation in this matter in our domestic law. However, the possible effects of accidents that may occur in nuclear power plants on third person can be unpredictable. Therefore, determining which legal principles and who will be responsible for the damages of third parties is of great importance.

Key Words: Nuclear Power Plant, Liability, Liability of Risk, The Paris Convention, The Code of Obligation Article 71.

GİRİŞ

Bilindiği üzere tüm Dünyanın sosyal ve ekonomik etkinliklerinin olmazsa olmaz parçası enerjidir. Ülkeler için enerji kaynaklarına sahip olup bu enerji kaynaklarından enerji elde etmek ve elde edilen enerji ile ülkelerin ekonomik gelişimini sürdürmek istemeleri enerjiyi stratejik öneme sahip bir konuma getirmiştir. Enerji kaynakları arasında önemli bir yere sahip olan elektrik enerjisinin üretiminde ilk sırada kullanılan fosil yakıtların tükenen kaynaklar içerisinde olması ve atmosferde sera gazı etkisi yaratması sonucunda ülkemizde etkin bir enerji politikası oluşturulması ihtiyacı hissedilmiştir. Nitekim enerji ihtiyacının karşılanması ve sürekliliği için 09/11/2007 tarihinde 5710 sayılı Nükleer Güç Santrallarının Kurulması ve İşletilmesi İle Enerji Satışına İlişkin Kanun kabul edilerek, ülkemizde nükleer enerjinin yaygınlaştırılması, enerjideki dışa bağımlılığın azaltılması amaçlanmıştır.

Ülkemizde nükleer enerji çalışmaları 1950'li yıllarda başlamasına rağmen neredeyse 60 yıldan beri ülkemizde nükleer santral kurulamamıştır. Ancak bu konuda artık daha somut adımlar atıldığı görülmektedir. Nitekim 12.05.2010 tarihinde Türkiye ve Rusya Federasyonu arasında "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine İşletimine Dair İşbirliği Anlaşması" kısaca Akkuyu Anlaşması imzalanmıştır. Ülkemizde, Akkuyu (Mersin), Sinop ve İğneada'da olmak üzere toplamda üç adet nükleer santral yapımının gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Nükleer enerji hususunda ülkemizde yaşanan bu gelişmelere rağmen, nükleer tesis işletenin hukuki sorumluluğu konusunda, sadece 5710

Sayılı Nükleer Güç Santrallarının Kurulması ve İşletilmesi İle Enerji Satışına İlişkin Kanununun "Lisans, İzin ve Yükümlülükler" başlıklı 5. maddesinde; nükleer yakıt, radyoaktif madde veya radyoaktif atık taşınırken veya santralda bir kaza olması durumunda 29/07/1960 tarihli Nükleer Enerji Alanında Üçüncü Şahıslara Karşı Sorumluluk Hakkındaki Paris Sözleşmesi ve ek değişiklikleri ile diğer ulusal ve uluslararası mevzuatın uygulanacağı belirtilmekle yetinilmiş, iç hukukumuzda özel bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak nükleer santrallerde meydana gelebilecek kazaların üçüncü şahıslar üzerindeki olası etkileri tahmin edilemeyecek kadar ağır olabilir. Bu nedenle üçüncü kişilerin zararlarından hangi hukuk ilkelerine göre ve kimlerin sorumlu olacağının belirlenmesi büyük önem arz etmektedir.

Çalışmamızda ilk olarak nükleer santral işletilmesinde sebep sorumluluğu üzerinde durulacaktır. Burada öncelikle genel olarak sebep sorumluluğuna değinilecek, ardından tehlike sorumluluğu incelenecektir. Genel olarak sebep sorumluluğu ile tehlike sorumluluğuna değinildikten sonra nükleer santral işletilmesinde tehlike sorumluluğu bağlamında Paris Sözleşmesi genel olarak ele alınacaktır. Son olarak ise nükleer santral işletilmesi nedeniyle üçüncü şahıslara verilen zararların tazmininden kimlerin sorumlu olacağına değinilecektir. Zira, bu konudaki özel düzenleme niteliğinde olan Paris Sözleşmesinde TBK m.71'den farklı bir hüküm mevcuttur. Çalışmamızın asıl konusunu da Paris Sözleşmesi ile TBK m.71'deki tazminat sorumlularının farklı olmasından kaynaklanan çatışmanın nasıl çözümlenmesi gerektiği, hangi düzenlemenin esas alınarak sorumluların tespit edileceği oluşturmaktadır.

I. NÜKLEER SANTRAL İŞLETİLMESİNDE SEBEP SORUMLULUĞU

A. Genel Olarak Sebep Sorumluluğu

Hukuki sorumluluk, sözleşmeye dayalı sorumluluk ve sözleşme dışı sorumluluk (haksız fiil sorumluluğu) olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır[1]. Sözleşme dışı hukuki sorumluluk ise, kusur sorumluluğu,

---

1 **TUNÇOMAĞ, Kenan:** Türk Borçlar Hukuku Cilt I Genel Hükümler, 6.B., İstanbul 1976, s.426-427; **BAŞTUĞ, İrfan:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3.B., Manisa 1984, s.28-29; **EREN, Fikret:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 21.B., Ankara 2017, s.507-512; **KARAHASAN, Mustafa Reşit:** Sorumluluk Hukuku, 6.B., İstanbul 2003, s.61-62; **KAPLAN, İbrahim:** Borçlar Hukuku Dersleri (Genel

sebep sorumluluğu ve hukuka uygun müdahaleden doğan sorumluluk (fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesi) olarak üçe ayrılmaktadır[2].

Haksız fiil sorumluluğunda esas olan kusur sorumluluğudur. Kusur aranmaksızın, hatta kimi durumlarda hukuka aykırılık da bulunmaksızın sorumluluğun düzenlendiği haller "sebep sorumluluğu" veya objektif sorumluluk" olarak adlandırılmaktadır[3].

Sebep sorumluluğu ilke olarak zarara sebep olma düşüncesine dayanmaktadır[4]. Bu sorumluluğun gerçekleşebilmesi için sorumluluğu doğuran olay ile zarar arasında bir sebep-sonuç ilişkisinin varlığı yeterlidir[5]. Burada sorumluluk kusur yerine kanunun öngördüğü belirli bir olguya bağlanmıştır[6]. Sebep sorumluluğu da kendi içerisinde "olağan

---

Hükümler), 3.B., Ankara 2003, s.124-125; **AYAN, Mehmet:** Borçlar Hukuku (Genel Hükümler), 11.B., Ankara 2016, s.247; **HATEMİ, Hüseyin/GÖKYAYLA, Emre:** Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 1.B., İstanbul 2011, s.7; **REİSOĞLU, Safa:** Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 23.B., İstanbul 2012, s.162-163; **NOMER, Haluk N.:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 13.B., İstanbul 2013, s.19; **İNAN, Ali Naim/YÜCEL, Özge:** İnan Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 4.B., Ankara 2014, s.375-377.

2 **AYAN,** s.287. Hukuka uygun müdahaleden doğan (fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi) sorumluluğun haksız fiil sorumluluğu içerisinde incelenmesinin isabetli olmadığı yönündeki görüş için bkz. **NOMER,** s.112.

3 **KILIÇOĞLU, Ahmet M.:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 20.B., Ankara 2016, s.331-332; **ANTALYA, Gökhan:** Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler, MÜHF-HAD, C:14, S:4, 2008, s.70; **KAPLAN,** s.135; **NOMER,** s.128; **AYAN,** s.287; **İNAN/YÜCEL,** s.378; **REİSOĞLU,** s.179. **TEKİNAY, Selahattin/ AKMAN, Sulhi/BURCUOĞLU, Sermet/ALTOP, Haluk:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 6.B., İstanbul 1988, Filiz Kitabevi, s.671. Sebep sorumluluğu kavramının kullanılması ise kusur aranmayan sorumlulukta failin fiili ile meydana gelen zarar arasında maddi bir "sebep olma" bağının bulunmasının yeterli görülmesinden ileri gelmektedir. Sebep sorumluluğu bir haksız fiil sorumluluğudur ancak burada haksız fiilin kusur dışındaki diğer unsurlarının varlığı sorumluluk için yeterlidir. Sebep sorumluluğunda sorumluluğun kaynağını kişinin dışında arayan bir anlayış olduğu ifade edilmektedir, bkz. **KORKUSUZ, M. Refik:** Yeni Borçlar Kanunu Tasarısında Tehlike Sorumluluğu Düzenlemesi, DÜHFD, C:12-13, S:16-17-18-19, 2008, s.26; **KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz:** Objektif Sorumluluğun Genel Teorisi, DÜHFD, C:2, S:2, 1984, s.219.

4 **YAVUZ, Cevdet:** Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'na Göre "Kusursuz Sorumluluk" Halleri ve İlkeleri, MÜHF-HAD, C:14, S:4, 2008, s.35; **EREN,** s.519.

5 **KARAHASAN** (2003), s.595; **EREN,** s.519; **ANTALYA,** s.70.

6 **ERİŞGİN, Nuri:** Gaz ve Akaryakıt Taşıyan Boru Hattı İşletenin Hukuki Sorumluluğu, Ankara 1996, (Doktora), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.43; **EREN,** s.519; **YAVUZ,** s.35.

sebep sorumluluğu" ve "tehlike sorumluluğu" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır[7]. Olağan sebep sorumluluğu halleri, tehlike sorumluluğu dışında kalan sebep sorumluluğu hallerini kapsamaktadır[8]. Olağan sebep sorumluluğunda, sorumluluğun dayandığı hukuki olgu gözetim ya da objektif özen yükümlülüğüne aykırılıktır[9]. Tehlike sorumluluğunda ise, sorumluluk bir işletme ya da eşyaya sahip olma veya bunların işletilmesine veya faaliyetine dayanmaktadır[10].

B. Tehlike Sorumluluğu

1. Genel Olarak

Tehlike sorumluluğunun temelini 19. yüzyılda Fransız hukukunda benimsenmiş olan risk teorisi oluşturmaktadır. Fransız hukukunda risk teorisinde esas olan, kusura dayanmayan sorumlulukta, tazminatın şartı olan kusurun yerini başka bir kavramın alması ya da bu kavramın

---

7 **AYAN,** s.287. Sebep sorumluluğu hallerinin haksız fiil sorumluluğu olmadığı yönündeki görüş için bkz. **TUNÇOMAĞ,** s.429: *"…doğrusu haksız fiil terimini sadece kusurlu sorumluluk hallerine hasretmektir. Çünkü kusursuz sorumluluğu doğuran fiillerden bazıları hukuka aykırı olmayıp; tam tersine hukuka uygundur. Sonra kusursuz sorumluluğun hatta bir insan fiili olmaksızın da ortaya çıkması mümkündür…"*. Tehlike sorumluluğunun haksız fiil sorumluluğu olmadığı yönündeki görüş için bkz. **EREN,** s.522-523: *"Tehlike sorumluluğu haksız fiil sorumluluğu değildir. Önce, haksız fiil deyimindeki fiil kavramı, genellikle bir insan davranışını ifade eder. Oysa TBK m.71'e göre tehlike sorumluluğunda bir fiil, bir insan davranışı söz konusu olmayıp, bir işletme veya faaliyet söz konusudur. Zarara sebep olan, davranış değil, bu işletme veya faaliyetin kendisi ya da bu işletme faaliyette kullanılan malzeme, araç ya da enerjinin mahiyet ve türüdür. Tehlike sorumluluğunda bir kimsenin bir davranışı (fiili) mevcut olsa bile, bu ancak ikinci derecededir ve kanun koyucular çoğu kez bu davranışı düşünmezler…"*. Aynı yönde bkz. **TİFTİK, Mustafa:** Tehlike Sorumluluklarının Genel Kural İle Düzenlenmesi Sorunu, Ankara 2005, s.24; **KANETİ, Selim:** Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru, 1.B., İstanbul 2007, s.6; **KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz/ERİŞGİN, Özlem:** Yeni Türk Borçlar Kanunu Tasarısında 'Haksız Filler', Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan, Cilt II, İstanbul 2010, s.1267.

8 **YILMAZ, Süleyman:** Türk Borçlar Kanunu Tasarısında Sebep Sorumluluğuna İlişkin Yeni Hükümler, AÜHFD, C:59, S:3, 2010, s.552.

9 **ANTALYA,** s.70.

10 **AYAN,** s.299; **YAVUZ,** s.41; **ANTALYA,** s.70.

kusurun yanında yer almasıdır[11]. Burada kusurun yerini alan kavram, zarar doğuran faaliyetin taşıdığı tehlikedir[12]. Zararın tehlike arz eden faaliyetin tahmin edilebilir bir sonucu olarak gerçekleşmiş olması sorumluluğun doğmuş olması için yeterlidir[13].

İsviçre hukukunda ise tehlike kavramı iki ölçüt ile açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre, tehlikeli işletme ve faaliyetin bir zarar doğurmaya yönelmiş nispeten açık ve kesin bir eğilimi taşıması veya söz konusu işletme ve faaliyette oluşan anormalliğin nitelik ve nicelik bakımından ağır sonuçlar doğurması gerekmektedir[14]. Bu nedenle tehlike sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için, tehlike kavramının bu iki anlamından birinin gerçekleşmiş olması aranmaktadır[15]. Gerçekten, kimi işletme ve faaliyetler başkalarına ve çevreye zarar verme hususunda özel ve tipik bir eğilim, başka bir ifadeyle bir potansiyel taşımaktadır. Motorlu taşıtların neden oldukları trafik kazaları bu duruma örnek olarak gösterilebilir[16]. Kimi işletme ve faaliyetler ise, en ufak bir anormallik, başka bir deyişle normal işleyişten farklılık yaşanması, nitelik ve nicelik yönünden çok büyük zararlara sebep olabilir. Bir uçağın düşmesi, bir barajın yıkılması ya da atom reaktörünün infilak etmesi veya radyoaktif maddeler sızdırması bu duruma örnek olarak verilebilir[17].

Hukuki niteliği itibariyle ele alındığında tehlike sorumluluğu ağırlaştırılmış bir sebep sorumluluğu olarak ifade edilmekte[18] ve bu

---

11 **ÜÇIŞIK, Güzin:** Tehlike Sorumluluğunu Genel Kural İle Düzenlenmesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, Ankara 2009, s.127; **KORKUSUZ R.,** s.28; **YÜCEL,** s.55.

12 **ÜÇIŞIK,** s.127.

13 **TANDOĞAN, Haluk:** Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku, 1.B., Ankara 1981, s.27.

14 Ayrıntılı bilgi için bkz. **TANDOĞAN, Haluk:** 'Tehlike Sorumluluğu Kavramı ve Türk Hukukunda Tehlike Sorumluluklarının Düzenlenmesi Sorunu', BATİDER, C:10, S:2, 1979, s.294. Aynı yönde bkz. **ULUSAN, İlhan:** Tehlike Sorumluluğu Üstüne, İÜMHAD, C:4, S:6, 1970s.35; **TİFTİK,** s.21.

15 **YILMAZ,** s.560.

16 **YAVUZ,** s.45.

17 **YAVUZ,** s.45.

18 **ULUSAN,** s.23 vd; **TANDOĞAN** (1979), s.925.. Aynı yönde bkz. **ULUSAN, İlhan:** Türk Borçlar Kanununda Yer Alan Genel Tehlike Sorumluluğu Kuralına İlişkin Birkaç Tespit ve Hukuk Düzeni Tarafından Faaliyetine İzin Verilmiş Önemli

sorumluluk uyarınca, sanayi devrimi neticesinde şekillenen yeni toplumsal düzende kurulması, yapılması, çalıştırılması, kullanılması ve elde bulundurulması ekonomik ve sosyal nedenlerle gerekli bulunan tehlikeli kuruluş, işletme, araç ve diğer nesnelerin kullanılmaları ve işletilmelerinden kaynaklanan, mahiyetleri gereği yol açtıkları zararlardan, bunlardan yararlanan kimselerin kusurları bulunmasa ve zararın doğmaması için alınması gerekli her türlü önlem alınmış ve özen gösterilmiş olsa dahi, sorumluluk doğmaktadır[19].

Özetle tehlike sorumluluğunun temeli, kusur ve özen sorumluluğundan farklı olarak, bir faaliyet veya nesneye özgü tehlikenin gerçekleşmesine dayanmaktadır[20]. Tehlikeli işletme ile meydana gelen zarar arasında uygun illiyet bağının bulunması sorumluluğun doğması için yeterlidir[21]. İşletenin kusurlu olup olmaması, özen ödevini yerine getirip getirmemesi, işletmede herhangi bir bozukluk veya eksikliğin bulunup bulunmaması meydana gelen zararın tazmini üzerinde hiçbir etkiye sahip değildir[22]. Tehlike sorumluluğu "mutlak sebep sorumluluğu" ya da "sonuç sorumluluğu" değildir. Bu sorumlulukları doğuran işletme ve faaliyetler kendilerine özgü tipik bir tehlike taşırlar[23]. Sorumluluğun doğabilmesi için zararın, işletmenin kendine özgü tipik tehlikesinden kaynaklanmış olması gerekir[24]. Zarar tipik tehlike sonucunda değil de bir başka sebeple, örneğin mücbir sebep ya da zarar görenin kusuru sonucunda meydana gelmişse, kural olarak sorumluluk

---

Ölçüde Tehlike Arzeden İşletmelerin Yol Açtığı Zararların Uygun Bir Bedelle Denkleştirilmesi Sorunu, Yaşar Üniversitesi e-Dergisi, Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, C:3, Özel Sayı, Vol:8, 2013, s.2897; **KICALIOĞLU, Mustafa:** Haksız Fiillerden Doğan Tazminat Davaları, 1.B., Ankara 2015, Yetkin Yayınları, s.34.

19 **ULUSAN** (2013), s.2897-2898; **YAVUZ,** s.43. Aynı yönde bkz. **ULUSAN, İlhan:** Medeni Hukukta Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi ve Uygulama Alanı, 2.Tıpkı Baskı, İstanbul 2012, s.3.

20 **BÜYÜKSAĞIŞ, Erdem:** Tehlike Esasına Dayanan Genel Sorumluluk Kuralı Üzerine Eleştirel Değerlendirmeler, DEÜHFD, C:8, S:1, 2006, s.1-2.

21 **ULUSAN,** s.55 vd.; **TİFTİK,** s.22; **EREN,** s.518-519.

22 **ERİŞGİN** (1996), s.47; **TİFTİK,** s.22.

23 **TANDOĞAN** (1979), s.925.

24 **NOMER,** s.150; **ERİŞGİN, Nuri:** Türk Borçlar Kanunu Madde 71: Genel Tehlike Sorumluluğu, Yeni Türk Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu, İstanbul 2013, s.68.

doğmaz[25]. Örneğin, doğalgaz boru hattının patlaması sonucunda yaralanan bir kimse, kaldırıldığı hastanede bulaşıcı bir hastalık kapmışsa, bu sonuç ile boru hattının patlaması arasında uygun illiyet bağının varlığından söz edilemeyecektir[26]. Başka bir deyişle, burada zarar tipik tehlikenin sonucunda meydana gelmediği için tehlike sorumluluğu kapsamında değerlendirilemez.

Öğretide tehlike sorumluluğunun doğması için hukuka aykırılık unsurunun bulunmasının zorunlu bir unsur olup olmadığı yönünde görüş birliği bulunmamaktadır. Öğretideki bir görüşe göre, tehlike sorumluluğunda sorumlunun hukuka aykırı bir davranışının bulunması gerekmemektedir[27]. Nitekim daha önce de belirttiğimiz üzere sebep sorumluluğu insan davranışından değil, kanunun öngördüğü belirli bir olgudan kaynaklanmaktadır. Öğretideki diğer bir görüş ise, tehlike sorumluluğunda hukuka aykırılığın zorunlu bir unsur olduğunu ileri sürmektedir[28]. Bu görüşe göre, hukuka aykırılık her ne kadar sebep sorumlulukları açısından açıkça ifade edilmese de hukuka aykırılık tüm sorumluluk türleri bakımından aranan bir unsurdur.

Tehlike sorumluluğu, genel bir hükümle düzenlenebileceği gibi, özel hükümlere de konu olabilir[29]. Örneğin İsviçre ve Avusturya hukuk sistemlerinde tehlike sorumluluğu özel hükümlerle düzenlenmişken, Fransa hukukunda genel bir hükümle düzenlenmiştir[30]. Öğretide tehlike

---

25 **TANDOĞAN** (1981), s.27-28; **EREN,** s.520; **ERİŞGİN** (2013), s.68.

26 **ERİŞGİN, Nuri:** Tehlike Bağı, AÜHFD, C:49, S:1, 2000**,** s.145-146; **ÜÇIŞIK,** s.128.

27 **KANETİ, Selim:** Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru, 1.B., İstanbul 2007, s.147; **AYDOĞDU, Murat:** Sivil Amaçlı Nükleer Santral İşletenin ve Nükleer Madde Taşıyanın Hukuki Sorumluluğu, 1.B., Ankara 2009, s.23; **TANDOĞAN** (1981), s.9; **KOÇHİSARLIOĞLU,** s.228; **TİFTİK,** s.41 vd; **ÇEKİN, Mesut Serdar:** 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Madde 71 Çerçevesinde Tehlike Sorumluluğu, 1.B., İstanbul 2016, s.262.

28 **ULUSAN,** s.59-61; **ERİŞGİN** (2013), s.83. Aynı yönde bkz. **AKKAYAN YILDIRIM, Ayça:** 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Düzenlemeleri Çerçevesinde Kusursuz Sorumluluğun Özel Bir Türü Olarak Tehlike Sorumluluğu, İÜHFM, C:70, S:1, 2012, s.213; **ERDEM, Mehmet:** Türk Borçlar Kanunu Uyarınca Tehlike Sorumluluğu, Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, İstanbul 2012, s.220-221; **BAŞOĞLU, Başak** 'Çevre Zararlarından Doğan Hukuki Sorumluluk (Doktora), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s.184.

29 **TANDOĞAN** (1979), s.317-318; **ÜÇIŞIK,** s.129; **AKKAYAN YILDIRIM,** s.205.

30 Ayrıntılı bilgi için bkz. **ÜÇIŞIK,** s.129 vd.

sorumluluğunun genel bir hükümle mi yoksa özel hükümlerle mi düzenlenmesi gerektiği tartışmalıdır. Tehlike sorumluluğunun genel hükümle düzenlenmesi gerektiğini savunan görüşe göre, yeni tehlike sorumlulukları için özel hüküm çıkarmak, hükmün kabulünün yeni tehlike tipinin ortaya çıkışından çok sonraya kalıp gecikmesi ve çeşitli özel hükümler arasında her zaman istenilen uyumun sağlanamaması sonucunu yaratabilir[31]. Tehlike sorumluluğunun özel hükümlerle düzenlenmesi gerektiğini savunan görüşe göre ise, bunun, hukuki güvenliğin sağlanması, sorumluluk yükünün ekonomik taşınabilirliği ve girişim (iş) serbestisinin korunması olmak üzere üç faydası bulunmaktadır[32]. Burada hukuki güvenlik kavramından anlaşılması gerekenin kişinin ne gibi sorumluluklarla karşılaşabileceklerini önceden bilmesi, ekonomik bakımdan taşınabilirlik kavramından tazminatın kapsamının önceden belirlenerek sigorta yaptırılabilmesi ve son olarak da girişim (iş) serbestisinin korunması kavramından, kişilerin faaliyet alanlarının tehlike sorumluluğu kapsamına girip girmediğinin kanun koyucu tarafından belirlenmesiyle sürpriz bir tazminat sorumluluğu ile karşılaşmadan girişim ruhunun geliştirilmesi anlaşılmalıdır[33]. Yine bu görüşe göre, sebep sorumluluğu istisnai bir sorumluluk olduğu için tehlike sorumluluğunun genel hüküm ile düzenlenmesi sınırları ve koşulları belirsiz bir sorumluluk haline getirmek olur ki bu da sorumluluğun kural haline gelmesi sonucunu doğurabilir[34].

Hukukumuzda tehlike sorumluluğu için özel hükümlerde düzenlenme bulunsa da bunların yeterli sayıda olduğu söylenemez, özel hükümlerin yanı sıra genel olarak tehlike sorumluluğunu düzenleyen bir hüküm de mevcuttur (TBK m.71).

Tehlike sorumluluğu ile genel haksız fiil sorumluluğu arasındaki ilişkiye baktığımızda ise karşımıza "sebeplerin (hakların) yarışması" çıkmaktadır. Sebeplerin yarışması, bir kimsenin diğer bir kimseye karşı,

---

31 **TANDOĞAN** (1979), 318; **TİFTİK,** s.97 vd.; **BÜYÜKSAĞIŞ,** s.2; **ERDEM,** s.217; **YAVUZ,** s.61; **ANTALYA,** s.78-79; **YILMAZ,** s.572; **KOÇHİSARLIOĞLU/ERİŞGİN,** s.1266. Tehlike sorumluluğunun genel hükümle düzenlenmesinin isabetli olduğu yönündeki diğer görüşler için bkz. **ANTALYA, O. Gökhan:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt I, İstanbul 2013, s.657-658.

32 **TİFTİK,** s.64.

33 **TİFTİK,** s.64-66.

34 **KILIÇOĞLU,** s.361; **SARAÇ, Senem:** Türk Borçlar Kanunu'nda Tehlike Sorumluluğu (TBK m.71), 1.B., İstanbul 2013, s.15.

aynı konuda belirli bir sonucu elde etmek amacı ile değişik hukuksal nedenlere dayanılarak istemde bulunulması olarak ifade edilmektedir[35]. Sorumluluk sebeplerinin yarışabilmesi için sorumluluğun birden fazla sebebe dayanması gerekir. Sebeplerin yarışmasına ilişkin düzenleme TBK m.60'da yer almaktadır. Anılan hüküm uyarınca, bir kişinin sorumluluğu, birden çok sebebe dayandırılabiliyorsa hâkim, zarar gören aksini istemiş olmadıkça veya kanunda aksi öngörülmedikçe, zarar görene en iyi giderim imkânı sağlayan sorumluluk sebebine göre karar verir.

Bir olayın hem tehlike sorumluluğu hem de genel anlamda haksız fiil sorumluluğu teşkil edebilmesi mümkündür. Bu durumda öğretide baskın olarak kabul edilen görüş, tehlike sorumluluğuna dayanan hükümlerin kusura dayanan haksız fiil hükümleri (TBK m.49) karşısında özel hüküm niteliği taşıdığı ve bu nedenle de tehlike sorumluluğu hükümlerinin münhasıran uygulama bulacağı yönündedir[36]. Zira, tehlike sorumluluğu gibi bir kusursuz sorumluluk hali var iken kusur sorumluluğu uygulanmayacaktır, burada hakimin kusursuz sorumluluk halini re'sen uygulaması düşüncesi hakimdir.

2. TBK m.71 Düzenlemesi

Hukukumuza tehlike sorumluluğu genel bir kural olan TBK m.71 ile düzenlenmiştir. Düzenlemeye kaynak teşkil eden Widmer/Wessner Tasarısı m.50[37] her ne kadar İsviçre'de kanunlaşmasa da TBK m.71 ile karşılaştırabilmek adına, maddeye burada yer vermenin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Tasarının ilgili maddesi şu şekildedir,

"Özel olarak tehlike arz eden bir faaliyeti yürütenler, söz konusu faaliyete hukuk düzenince izin verilmiş olsa dahi, faaliyetin özünde var olan karakteristik tehlikenin gerçekleşmesi dolayısıyla meydana gelen zararın tamamından sorumludur.

---

35 **BUZ, Vedat:** Aynı Şahsın Farklı Hukuki Sebeplerle Sorumluluğu, BATİDER, C.29, S.2, s.25; **ANTALYA** (2016), s.791.

36 **EREN, Fikret:** Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukuki Niteliği ve Unsurları, AÜHFD, C.39, S.1, Y.1987, s.161.

37 Anılan maddenin Almanca metni için bkz. Haftpflichtgesetzs-Vorentwurf eines Bundesgesetzes über Revision und Vereinheitlichung des Haftpflichtrechts (VE-OR), s.7, https://www.bj.admin.ch/dam/data/bj/wirtschaft/gesetzgebung/archiv/haftpflicht/vn-ve-d.pdf (s.e.t. 04.02.2020).

Bir faaliyet, mahiyeti veya kullanılan malzeme, araçlar ve güçlerin mahiyeti dolayısıyla, o alanda uzmanlaşmış bir kişiden beklenebilecek tüm özen gösterilse dahi, sık ya da ağır zararlar doğurmaya elverişli ise özel olarak tehlikeli sayılır; benzer bir tehlike için başka bir kanunda özel bir sorumluluk zaten öngörülmekteyse, söz konusu varsayım gerçekleşir.

Belirli karakteristik tehlikeye ilişkin sorumluluğu düzenleyen özel hükümler saklıdır" [38].

Hukukumuzdaki tehlike sorumluluğuna ilişkin düzenleme genel olarak incelenecek olursa, birinci fıkraya göre TBK m.71'in uygulanma alanı bulabilmesi için, önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletmenin faaliyetinden kaynaklanan bir zararın doğmuş olması, meydana gelen bu zarar ile önemli ölçüde tehlike arz eden işletme faaliyeti arasında uygun illiyet bağının varlığı gerekli olduğu ifade edilebilir[39].

İkinci fıkrada ise, "önemli ölçüde tehlike arz eden işletme" kavramından ne anlaşılması gerektiği açıklanmıştır. Buna göre, işletmenin niteliği veya faaliyette bulunduğu malzeme, araç ya da güçler göz önünde tutulduğunda bu işlerde uzman bir kişiden beklenen tüm özenin gösterilmesi durumunda bile sıkça veya ağır zararlar doğurmaya elverişli bir işletme söz konusu ise bu işletme önemli ölçüde tehlike arz eden işletmedir. Hükmün devamında ise, özellikle herhangi bir kanunda benzeri tehlikeler arz eden işletmeler için özel bir tehlike sorumluluğu öngörülmüşse, bu işletmenin de önemli ölçüde tehlike arz eden işletme sayılacağı düzenlenmiştir. Hükümde açıkça belirtildiği üzere bir işletmenin tehlikeli olması sorumluluğun doğması için yeterli değildir, bu işletmenin aynı zamanda önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletme olması gerekir[40].

---

38 **SARAÇ,** s.24; **YÜCEL, Özge:** Türk Borçlar Kanuna Göre Genel Tehlike Sorumluluğu, 1.B., Ankara 2014, s.70.

39 **BÜYÜKSAĞIŞ,** s.7.

40 İşletme kavramı, gelir elde etmek amacıyla veya ideal bir hedef doğrultusunda, devamlı ve bağımsız şekilde faaliyet yürüten birimleri ifade etmektedir. Ticari işletme ise, bir sermaye çerçevesinde ve bir girişimcinin yönetiminde ve bir emeğin hizmete sokularak sarf edildiği, belirli bir iktisadi menfaat sağlamayı amaçlayan bağımsız bir kuruluş şeklinde tanımlanabilir, bkz. **İNAL, H. Tamer:** Ticari İşletme Hukuku, 2.B., Ankara 2015, s.204. Ne var ki düzenlemede önemli ölçüde tehlike arz eden işletmeleri ticari işletmelerle sınırlı tutulmamıştır, ancak isabetli olarak işletme faaliyeti sayılmayan bireysel nitelikteki faaliyetler kapsam dışında bırakılmıştır, bkz. **ERDEM,** s.221. TBK m.71 sadece ticari işletmeden söz etmediği için esnaf

Önemli ölçüde tehlike arz eden işletme kavramının objektif ve sübjektif olmak üzere iki unsuru bünyesinde barındırdığını söylemek mümkündür. Düzenlemedeki "sıkça veya ağır zararlar doğurmaya elverişli" ifadesi objektif unsurdur. Buna göre, objektif unsur, tehlikenin herhangi bir faaliyetin taşıdığı normal tehlikeyi aşan yoğunluğudur. TBK m.71/II'de yer alan "bu işlerde uzman bir kişiden beklenen tüm özenin gösterilmesi durumunda bile" ifadeleri ise sübjektif unsuru yansıtmaktadır[41].

Önemli ölçüde tehlike arz eden işletmeler tespit edilirken "yürütülen faaliyetin tehlikeli olması" veya "faaliyetin yürütülmesinde ihtiyaç duyulan nesnelerin tehlikeli olması" esasına dayanılmaktadır. Öğretide "yürütülen faaliyetin tehlikeli olması" ölçütünün sorumluluğun doğması için esas alınması, mahiyeti itibariyle tehlikeli sayılabilecek faaliyetlerin de tehlike sorumluluğu kapsamında değerlendirilmesine yol açacağı için eleştirilmektedir. Bu görüşe göre, genel nitelikte tehlike sorumluluğu öngören böyle bir düzenlemede, yürütülen faaliyetin mahiyetinin esas

---

işlemeleri de tehlike sorumluluğu hükmünün kapsamına girecektir, bkz. **OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt-2, 10.B., İstanbul 2013, s.19. Aynı yönde bkz. **KILIÇOĞLU,** s.362-363; **ERDEM,** s.222. Bunların yanı sıra, kamu tüzel kişilerinin de önemli ölçüde tehlike arz eden işletmeleri hükmün kapsamındadır. Düzenlemeye kaynak teşkil eden Widmer/Wessner Tasarısı'nda faaliyetin bir işletme faaliyeti olması gerektiğinden söz edilmemesine karşın, m.71'de böyle bir hükme yer verilmesinin nedeninin maddenin uygulanma alanının daraltılmak istenmesi olduğu söylenebilir[40]. Ancak öğretide, her ne kadar önemli ölçüde tehlike arz eden işletme konusunda bir düzenleme getirilmiş olsa da bunların kesin olarak belli olmaması ve takdirin hakim yetkisine bırakılmış olması hukuki güvenliği zedeleyici olarak görülmüş ve eleştirilmiştir. Düzenlemeye getirilen bir diğer eleştiri ise, tehlike sorumluluğunun kapsamına sadece "işletme faaliyetlerinin" alınmış olmasıdır. Öğretide, TBK m.71'in tasarı halindeki "tehlike arz eden faaliyet" kavramının yerine "tehlike arz eden işletme" kavramının kullanılmasının, tehlike arz eden faaliyetin salt bir işletme faaliyeti ile sınırlandırılmasının doğru olmadığı belirtilmektedir, bkz. **ULUSAN** (2013), s.2899, **ÜÇIŞIK,** 143; **AKKAYAN YILDIRIM,** s.209. Aynı yönde bkz. **ATAMER, Yeşim:** Revize Edilmiş Türk Borçlar Kanunu Tasarısına İlişkin Değerlendirme ve Teklifler, Hukuki Perspektifler Dergisi, S:6, 2006, s.22. Kaynak tasarıda yer alan düzenleme ve TBK m.71 bir bütün olarak ele alındığında, "işletme faaliyeti" kavramı, tek seferlik ya da süreklilik arz etmesi önem taşımaksızın, maddi (cismani) ve belirli bir alana hasredilmiş (teknik) bir risk içerir şekilde bir aletin kullanılması, doğal bir kaynağın işletilmesi ya da bir düzeneğin çalıştırılması suretiyle gerçekleştirilen faaliyetler olarak ifade edilebilir, bkz. **YÜCEL,** s.117-118; **İNAN/YÜCEL,** s.433.

41 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **ERDEM,** s.222; **YILMAZ,** s.572; **YÜCEL,** s.124-128; **İNAN/YÜCEL,** s.433-434; **ÇEKİN,** s.160-163, s.183.

alınması tehlike sorumluluğu hükmünün tüm tehlikeli faaliyetlere uygulanabilir olduğunun düşünülmesine yol açacaktır[42]. "Faaliyetin tehlikeliliği" ölçütünün esas alınması tehlike sorumluluğunun uygulanma alanını kusur sorumluluğu ve işletme sorumluluğu aleyhine aşırı genişletecektir[43]. Bu ölçütün "faaliyetin yürütülmesinde ihtiyaç duyulan nesnelerin tehlikeliliği" ölçütü ile ikame edilmesi gerektiği, bunun da düzenlemedeki "mahiyeti" ifadesinin çıkarılmasıyla gerçekleştirilebileceği belirtilmektedir[44].

Önemli ölçüde tehlike arz eden işletmeleri hangileri olacağı belirlendikten sonra, bu işletmelerin ne tür faaliyetlerinden dolayı tehlike sorumluluğunun doğacağının da tespit edilmesi gerekmektedir. Hükmün lafzından yola çıkıldığında bir işletmenin önemli ölçüde tehlike arz eden işletme niteliğinde olmasının sorumluluğu doğurmaya yeterli olacağı sonucuna varılabilir. Ancak kanun koyucunun böylesine ağır bir sorumluluk getirmekle bunu amaçlamadığı ortadadır. Widmer/Wessner Tasarısı'nda açıkça sorumluluğun önemli ölçüde tehlike arz eden faaliyetin karakteristik riskinden kaynaklanan zararlar için doğacağı belirtilmiştir[45]. TBK m.71 hükmünün gerekçesine bakıldığında konu ile ilgili olarak, *"…tipik tehlike olgusunun doğurduğu tipik zararlar…"* dan sorumlu olunacağının belirtildiği görülmektedir. Hükümde bu yönde bir açıklık olmasa da öğretide de isabetle kabul edildiği üzere, tehlike sorumluluğunda, önemli ölçüde tehlike arz eden işletmedeki tehlikeli faaliyetin tipik risklerinden kaynaklanan zararlar nedeniyle sorumluluk doğabilir[46].

TBK m.71 düzenlemesinde meydana gelen zararlardan sorumlu olacak kişiler o işletmenin faaliyetinden doğrudan veya dolaylı olarak fayda sağlayan kişiler olarak işletme sahibi ve işletendir[47]. Maddedeki bu düzenleme ile amaçlanan, işletmenin sahibi dışında bir gerçek veya tüzel kişi tarafından işletilmesi halinde hem sahibi hem de sahibi olmayan işletenin birlikte müteselsilen sorumlu olmasıdır. Bunların

---

42 **BÜYÜKSAĞIŞ,** s.7.

43 **BÜYÜKSAĞIŞ,** s.7.

44 **BÜYÜKSAĞIŞ,** s.7; **YILMAZ,** s.572.

45 **ERDEM,** s.224; **AKKAYAN YILDIRIM,** s.210.

46 **ERDEM,** s.224; **ERİŞGİN,** s.144-146; **ERİŞGİN** (2013), s.85-86; **OĞUZMAN/ÖZ,** s.192; **ÜÇIŞIK,** s.141; **AKKAYAN YILDIRIM,** s.210.

47 Ayrıntılı bilgi için bkz. **ÇEKİN,** s.209-216.

birbirlerine rücu hakkı öncelikle varsa aralarındaki ilişkiye göre, yoksa müteselsil sorumluluk hükümlerine göre olacaktır.

Tehlike sorumluluğu düzenlemesi ile ilgili değinilmesinde fayda gördüğümüz bir diğer nokta, faaliyetlerine hukuk düzenince izin verilmiş olan önemli ölçüde tehlike arz eden işletmelerin sebep olduğu zararların uygun bir bedelle denkleştirilmesinin istenebileceğinin düzenlenmiş olması hususudur (TBK m.71/IV)[48].

Düzenlemede fedakârlığın denkleştirilmesi olarak algılanabilecek yasa koyucunun bu hatalı ifadesi, hukuken izin verilmiş önemli ölçüde tehlike arz eden işletmelerin faaliyetlerinden zarar doğması halinde, tazminattan indirim sebebi yapılması gerektiği anlamını da düşündürmektedir. Böyle bir düşünce kanaatimizce isabetli değildir. Zira, önemli ölçüde tehlikeli faaliyet içeren işletmeler zaten kanunen izin

---

48 Getirilen bu hüküm ile tartışmalara neden olan oluşan zararın karşılanmasındaki hukuki temelin fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi olup olmadığıdır. Bu tartışmaya değinmeden evvel fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi ile ilgili bilgi vermenin faydalı olabileceği kanaatindeyiz. Hukuk düzeni çıkar çatışmaları söz konusu olduğunda, belirli çıkarları diğerlerine göre daha üstün tutarak zarar verici müdahalelere katlanılması gerektiğini kabul etmektedir. Ancak bozulan bu menfaat dengesini yeniden kurmak için zarar verici müdahalede bulunanın bu müdahaleye katlanması gerektiği de öngörülmektedir. Böylece, çıkar çatışmasında üstün tutulan çıkar uğruna düşük sayılan çıkar feda edilmekte, düşük çıkar sahibinin katlandığı fedakarlık sonucu ortaya çıkan zarar ise üstün çıkar sahibi tarafından karşılanmaktadır. Bu şekilde zarar görenin zararını tazmin hakkı doğmakta ve katlandığı fedakarlık bu yolla denkleştirilmiş olmaktadır. Buna da fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi denilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **ULUSAN** (2012), s.56 vd; **EREN,** s.526-529. Söz konusu düzenleme öğretide bazı yazarlar tarafından fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi olarak kabul edilmektedir, bkz. **KORKUSUZ R.,** s.40; **YILMAZ,** s.573; **KOÇHİSARLIOĞLU/ERİŞGİN,** s.1265. Ne var ki öğretideki tam aksi görüşe göre, tehlike sorumluluğunun dayanağı olan tehlike ilkesi ile fedakarlığın denkleştirme ilkesi birbirinden tamamen farklı ilkeler olup, hükmün fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi olarak kabul edilmesi isabetli değildir. Gerçekten de fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesinin söz konusu olabilmesi için üstün çıkar sahibi müdahaleleri bilerek ve isteyerek gerçekleştirmekte ve bu müdahaleden zarar doğacağını önceden öngörmektedir, bkz. **ULUSAN** (2013), s.2903-2904. Tehlike ilkesinde ise, zarar doğma ihtimali vardır ancak bu zararın ne zaman doğacağının belirlenmesi mümkün değildir. Yine fedakarlığın denkleştirilmesinde zarar doğuran bu müdahale hukuka uygun kabul edilirken tehlike ilkesinde gerçekleşen zarar hukuka uygun kabul edilemez. Tüm bu nedenlerle TBK m. 71/IV'deki düzenlemenin fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi olarak kabul edilmesi bize göre de isabetli değildir. Bu hükme rağmen, önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletmenin faaliyeti için izin alınmış olsa dahi sorumluluk TBK m.71/IV'e göre değil, tehlike sorumluluğu olarak (TBK m.71/I) değerlendirilmelidir, bkz. **NOMER,** s.151. Aksi görüş için bkz. **ERİŞGİN** (2013), s.92; **OĞUZMAN/ÖZ,** s.194.

alınarak kurulmaktadır, faaliyete geçebilmek için gerekli kanuni prosedürü yerine getirmek tazminattan indirim sebebi yapılamaz. TBK m.71/I ve 71/IV arasında yaşanan bu çelişkinin ortadan kalkması adına, öğretide de isabetli olarak belirtildiği üzere, fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesine bir sorumluluk hükmü olarak ayrı bir maddede yer verilmesinin faydalı olabileceği kanaatindeyiz[49].

II. NÜKLEER SANTRAL İŞLETİLMESİNDE TEHLİKE SORUMLULUĞUNUN SORUMLU KİŞİ/KİŞİLER BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Genel Olarak

Nükleer enerji hususunda ülkemizde yaşanan gelişmelere rağmen, nükleer santral işletenin hukuki sorumluluğu konusunda, sadece 5710 Sayılı Nükleer Güç Santrallarının Kurulması ve İşletilmesi İle Enerji Satışına İlişkin Kanununun[50] "Lisans, İzin ve Yükümlülükler" başlıklı 5. maddesinde; nükleer yakıt, radyoaktif madde veya radyoaktif atık taşınırken veya santralda bir kaza olması durumunda 29/07/1960 tarihli Nükleer Enerji Alanında Üçüncü Şahıslara Karşı Sorumluluk Hakkındaki Paris Sözleşmesi[51] (kısaca Paris Sözleşmesi) ve ek değişiklikleri ile diğer ulusal ve uluslararası mevzuatın uygulanacağı belirtilmekle yetinilmiş, iç hukukumuzda bu konuda herhangi özel bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Paris Sözleşmesinde değişiklik yapılmasını öngören protokoller de ülkemizce 01.06.1967 tarih ve 875 sayılı Kanun[52] ve 24.10.1986 tarih ve 3062 sayılı Kanunlarla onaylanmıştır[53]. Nükleer zararlar hakkında hukuki sorumluluğa ilişkin 21.05.1963 tarihli Viyana Sözleşmesi ise ülkemizce onaylanmamıştır. Konu ile ilgili olarak Paris ve Viyana Sözleşmelerinin Uygulanmasına İlişkin Ortak Protokol 28.10.2005 tarihli ve 5422 sayılı Kanun ile onaylanmıştır.

---

49 **KOÇHİSARLIOĞLU/ERİŞGİN,** s.1265-1266; **ULUSAN** (2013), s.2905.

50 21.11.2017 t. ve 26707 S.lı RG.

51 08.06.1961 t. ve 10806 S.lı RG.

52 13.06.1967 t. ve 12620 S.lı RG.

53 23.05.1986 t. ve 19115 S.lı RG.

Öğretide, usulüne uygun olarak (AY m.90) yürürlüğe konulmuş olan Paris Sözleşmesi'nin hükümlerinin iç hukukumuza doğrudan uygulanabilir nitelikte olduğu belirtilmektedir[54].

Paris Sözleşmesinde yer alan nükleer santral işletenin hukuki sorumluluğunun genel ilkelerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Sebep Sorumluluğu
2. Sadece nükleer tesis işletenin sorumlu tutulması
3. Sorumluluğun zaman ve miktar bakımından sınırlandırılması
4. Nükleer tesis işletenin sorumluluğunun sigorta veya diğer mali güvenceler ile küverte edilmesi.

2. Paris Sözleşmesinin Sorumluluğa İlişkin Hükümlerinin Genel Olarak İncelenmesi

Paris Sözleşmesinin amacı, bu sözleşmeye taraf ülkenin hukuki yetkisi altındaki nükleer tesislerin işletilmesi veya nükleer maddelerin taşınması sırasında, o ülkedeki veya diğer taraf ülkelerdeki üçüncü şahısların zarar görmeleri halinde bu zararların tazmin edilmesini sağlayan uluslararası bir sistem kurmaktır.

Paris Sözleşmesinin nükleer kazalar[55] bakımından öngördüğü sorumluluk rejimi ana hatlarıyla ele alındığında Sözleşmenin konu

---

54 **GÜNEYSU, Gülin:** Nükleer Reaktörlerin Yol Açtığı Zararlardan Doğan Hukuki Sorumluluk, AÜHFD, C:41, S:1, 1990, s. 213-216; **ULUSAN, İlhan:** Türk Hukukunda Nükleer Zararlardan Doğan Hukuki Sorumluluk, Prof. Dr. Halid Kemal Elbir'e Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim Öğretim Yardımlaşma Vakfı, 1996, s.554; **KOCAOĞLU, Necip Kağan:** Nükleer Tesis İşletenin Hukuki Sorumluluğu: Karşılaştırmalı ve Uluslararası Özel Hukuk Analizi, Ankara Barosu Dergisi, Y:68, S:2, 2010, s.77; **AYDOĞDU,** s.202-203.

55 Nükleer kaza kavramı, Paris Sözleşmesi'nin 1. maddesinin a bendinin 1. alt bendinde, *"Nükleer kaza tabirinden maksat, öyle bir hadise veya aynı menşei haiz öyle bir hadiseler ailesidir ki, bu hadise veya hadiseler silsilesi veya sebep olduğu her türlü hasar radyoaktif evsaftan veya radyoaktif evsafın, nükleer yakıt yahut radyoaktif mahsuller veya artığın zehirleyici, patlayıcı veya tehlikeli evsafı veya bunlardan herhangi birisi ile birleşmesinden doğar veya onun neticesi olarak ortaya çıkar"* ifadelerine yer verilerek tanımlanmıştır, bkz. **Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK),** Uluslararası Çok Taraflı Anlaşmalar/Sözleşmeler, <http://www.taek.gov.tr/uluslararasi/cok-tarafli-anlasmalarsozlesmeler/140-nukleer-enerji-alaninda-ucuncusahislara-karsi-hukukisorumluluga-iliskin-paris-sozlesmesi.html>, s.e.t. 05.01.2019.

bakımından "nükleer tesis"[56] ile sınırlandırıldığı görülmektedir. Daha açık bir ifadeyle, Sözleşme sadece nükleer madde taşınırken veya nükleer bir santralde kaza olması durumunda uygulanma alanı bulacaktır. Nükleer santral dışında nükleer enerjiden yararlanıldığı hallerde Sözleşmenin öngördüğü sorumluluk rejimi geçerli olmayacaktır. Örneğin nükleer santraller dışında nükleer enerjinin endüstriyel, tıbbi, zirai veya bilimsel amaçlarla kullanılmasının sebep olduğu zararlar bakımından sözleşme uygulama alanı dışındadır. Bu gibi durumlarda meydana gelen zararlardan doğan sorumluluk TBK m.71'e göre belirlenecektir[57].

Nükleer kaza nedeniyle sorumluluk sadece nükleer santral işletene[58] hasredilmiştir. Sözleşmede nükleer santral işletenin sorumluluğu tehlike esasına dayalı bir sebep sorumluluğu olarak belirlenmiştir. Nükleer santral işletenine kurtuluş kanıtı getirme imkânının tanınmamış olması Sözleşmede öngörülen sorumluluğun tehlike sorumluluğu niteliğinde olduğunu göstermektedir[59]. Bu sorumluluk ise sınırlı bir sorumluluk olarak öngörülmüştür[60]. Sorumluluğun ortadan kaldıran sebepler, silahlı

---

56 Nükleer tesis kavramı, Paris Sözleşmesi'nin 1. maddesinin a bendinin 2. alt bendinde, *" 'Nükleer tesisat' tabirinden maksat, herhangi bir nakil vasıtası içinde bulunanlar haricindeki reaktörler, nükleer maddeleri imal eden veya işleyen fabrikalar; nükleer yakıtı izotoplarına ayıran fabrikalar; şualı nükleer yakıtı tekrar işleme tutan fabrikalar; nükleer maddelerin nakli ile ilgili depolamalar hariç, bu çeşit maddelerin depolanması için tesisler ve içinde nükleer yakıt veya radyoaktif mahsuller veya artığı gibi Avrupa Nükleer Enerji Ajansı İdare Meclisi (Bundan sonra 'İdare Meclisi' olarak geçecektir)'nin zaman zaman kararlaştıracağı maddeler bulunan tesislerdir"* şeklinde tanımlanmıştır, bkz. **Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK),** Uluslararası Çok Taraflı Anlaşmalar/Sözleşmeler, <http://www.taek.gov.tr/uluslararasi/cok-tarafli-anlasmalarsozlesmeler/140-nukleer-enerji-alaninda-ucuncusahislara-karsi-hukukisorumluluga-iliskin-paris-sozlesmesi.html>, s.e.t. 05.01.2019.

57 **GÜNEYSU,** s.217; **AYDOĞDU,** s. 209-210.

58 Nükleer santral işleteni Paris Sözleşmesi m.1/a-vı'ya göre, *"…Yetkili makamlarca nükleer tesis işleteni olarak tanınmış veya atanmış kişi"dir* . Bkz. **Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK),** Uluslararası Çok Taraflı Anlaşmalar/Sözleşmeler, <http://www.taek.gov.tr/uluslararasi/cok-tarafli-anlasmalarsozlesmeler/140-nukleer-enerji-alaninda-ucuncusahislara-karsi-hukukisorumluluga-iliskin-paris-sozlesmesi.html>, s.e.t. 05.01.2019.

59 **KARAUZ, Agah Kürşat:** Nükleer Santral İşleten'in Hukuki Sorumluluğu, Nevşehir Barosu Dergisi, Y:1, S:1, 2014, s.19.

60 Paris Sözleşmesinde işletenin sorumluluğu zaman ve miktar bakımından sınırlandırılmıştır. Sözleşmede m.7'ye göre, işletenin sorumlu olduğu miktar azami

çatışma, tecavüz, iç harp, isyan veya ülkesinde nükleer santralin bulunduğu akit tarafın mevzuatında aksi gösterilmedikçe istisnai karakterlerde vahim tabii bir afet yüzünden doğacak nükleer bir kaza şeklinde belirtilmiştir (Paris Sözleşmesi m.9).

Paris Sözleşmesinde işletene rücu imkanı da tanınmıştır. İşleten nükleer kazaya kusuru ile sebebiyet verenlere ya da yazılı bir sözleşmeyle sorumluluğu üstlenen kişilere rücu edebilecektir (Paris Sözleşmesi m.6/I ve m.6/II).

3. Nükleer Santralde Meydana Gelen Nükleer Bir Kazada Tazminat Sorumlularının Belirlenmesi: Paris Sözleşmesi ve TBK m.71 Hükmünün Karşılaştırılması

Paris Sözleşmesinde sadece nükleer santral işletilmesinden doğan sorumluluk düzenlenmiştir. Paris Sözleşmesi özel hüküm niteliğindedir ve bu nedenle Sözleşmenin doğrudan iç hukukumuzda uygulanabilir nitelikte olduğunu belirten görüşlere göre, nükleer santral işletilmesinden kaynaklanan kazalardan doğan zararlar nedeniyle Paris Sözleşmesinde öngörülen sorumluluk rejimi geçerli olacaktır. Ancak Sözleşmenin dışında kalan konular için genel sorumluluk hükmü olan TBK m.71'deki tehlike sorumluluğu hükümlerine göre sorumluluk belirlenecektir.

Ne var ki sorumluluk açısından genel düzenleme olan TBK m.71 ile Paris Sözleşmesindeki özel düzenlemeler karşılaştırıldığında, sorumluluğun yöneltildiği kişi bakımından bir farklılık görülmektedir. Hukukumuzda tehlike sorumluluğunun genel düzenlemesi niteliğinde olan TBK m.71'de sorumluluk işletme sahibi ile varsa işletene birlikte yöneltilirken, Paris Sözleşmesinde sorumluluk sadece işletene kanalize edilmiştir.

Öğretide baskın olan görüşe göre nükleer santral işletenin sorumluluğunda özel hüküm niteliğinde olan usulüne göre yürürlüğe konulmuş Paris Sözleşmesi hükümlerinin esas alınması gerekmektedir[61].

15.000.000 Özel Çekme Hakkı (Special Drawing Rights) ile sınırlandırılmıştır. Zaman bakımından sorumluluğun sınırlandırılması ise sözleşmede m.8/a'da yer alan ve tazminat hakkının kazanın meydana gelmesinden itibaren on yıllık sürenin geçmesiyle son bulacağına ilişkin düzenlemede belirtilmektedir.

61 **ULUSAN** (1996), s.554; **GÜNEYSU,** s.213-216; **AYDOĞDU,** s.202-203; **KOCAOĞLU,** s.77; **KARAUZ,** s.16-17. Aynı yönde bkz. **KORKUSUZ, Mustafa Halit,** Nükleer Santral İşletenin Hukuki Sorumluluğu 1.B., İstanbul 2012, s.68.

Ancak Nükleer Enerji Alanında Hukuki Sorumluluk Ön Tasarısı[62] m.3/III düzenlemesinde nükleer tesis sahibi ile işleteninin farklı kişiler olması halinde tazminat borcundan tesis sahibi ve işleten müteselsilen sorumlu tutulmuştur. Bu noktada özel hüküm niteliğinde olan Paris Sözleşmesindeki düzenlemenin mi yoksa genel hüküm niteliğinde olan TBK m.71 hükmünün mü dikkate alınması gerektiği sorusu akla gelmektedir. Bu sorunun cevabını verebilmek için öncelikle usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası sözleşmelerin iç hukukumuzdaki etkisinin incelenmesi gerekir.

a. Uluslararası Sözleşmelerin Türk Hukukundaki Yeri

Uluslararası sözleşmelerin iç hukukumuzdaki hiyerarşik konumunu belirleyen düzenleme Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasıdır. Anılan fıkranın başında, usulüne göre yürürlüğe konulan uluslararası sözleşmelerin kanun hükmünde olduğu belirtilmiştir. Hükmün devamında ise, usulüne göre yürürlüğe konulan uluslararası sözleşmelerin Anayasa'ya aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamayacağı düzenlenmiştir. 07.05.2004 tarihinde ve 5170 sayılı Kanun ile fıkraya eklenen son cümleye göre, temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir uluslararası sözleşme, iç hukukumuzda yer alan bir kanunla aynı konuda daha farklı bir düzenleme getirmesi halinde, uluslararası sözleşmede yer alan düzenleme geçerli olacaktır. İlgili maddenin gerekçesinde, *"Uygulamada usulüne göre yürürlüğe konulmuş insan haklarına ilişkin milletlerarası antlaşmalar ile kanun hükümlerinin çelişmesi halinde ortaya çıkacak bir uyuşmazlığın hallinde hangisine öncelik verileceği konusundaki tereddütlerin giderilmesi amacıyla 90. maddenin son fıkrasına hüküm eklenmektedir"* ifadelerine yer verilerek hükmün amacı belirtilmiştir.

Anayasa'nın 90. maddesine 2004 yılında eklenen cümle ile birlikte, uluslararası sözleşmelerin Türk hukukundaki yeri konusunda ikili bir ayrım yapmak gerekmektedir. Bu ikili ayrım, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler ile bunların dışında kalan sözleşmeler şeklindedir. Çalışmamızda öncelikle temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin Türk hukukundaki yeri inceleme konusu yapılacaktır.

---

62 Kemal Oğuzman'ın başkanlığında toplanan komisyon tarafından 1986 yılında tasarı tamamlanmış ancak yasalaşmamıştır.

Anayasa'ya 2004 yılında eklenen *"Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır"* cümlesi ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler ile kanunlarda yer alan düzenlemelerin farklı olması halinde uluslararası sözleşme hükümlerinin uygulanacağı açıktır. Ancak "esas alma" ifadesinden temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin kanunlara üstün tutulduğunun mu yoksa kanunlara göre öncelikle uygulanacağının mı anlaşılması gerektiği tartışmalıdır[63]. Bu konuda öğretide üç farklı görüş hakimdir. Bunlardan ilkine göre, AY m.90/son sözel yorumlanarak, uluslararası sözleşmelerin kanunlarla eşdeğer olduğu söylenebilir[64]. Öğretideki ikinci görüşe göre, uluslararası sözleşmelerin iç hukuktaki yerinin belirlenmesinde monist görüş dikkate alınmalıdır, böylece Anayasa'da yapılan bu değişiklikle herhangi bir hiyerarşik yapı getirilmemiş olup, sadece uluslararası düzenlemelere üstünlük (öncelik) tanınması gerektiği söylenebilir[65]. Bu görüşe göre, düzenleme ile amaçlananın, her ne kadar AY m.90/son'da üstünlük yahut öncelik terimlerine yer verilmemiş olsa da maddede geçen *"esas"* alma esasında uluslararası sözleşmeleri kanunlara üstün tutarak öncelikle uygulama, uyuşmazlığı uluslararası sözleşme hükümlerine göre çözmek olduğu belirtilmektedir[66]. Bu görüşe göre, getirilen yeni düzenleme ile

---

63 **GÜLMEZ, Mesut:** 'İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmelerinin İç Hukukta Doğrudan Uygulanması' (Anayasa m.90/son) adlı paneldeki bildirisi, Ankara 2005, s.64.

64 **GÖZLER, Kemal:** 'İnsan Hakları Normlarının Anayasaüstülüğü Sorunu', Türkiyede İnsan Hakları, Ankara 2000, s.39; **GÜRAN, Sait:** Egemenlik Ulus'undur Üstünlük Anayasa'dadır, Anayasa Yargısı Dergisi, C:17, 2000, s.48; **PAZARCI, Hüseyin:** İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmelerinin İç Hukukta Doğrudan Uygulanması, (Anayasa m.90/son) adlı paneldeki bildirisi, Ankara 2005, s.157; **AKKUTAY, İbrahim:** Uluslararası Antlaşmaların Türk İç Hukukundaki Konumu ve Etkileri, GÜHFD, C:11, S:1-2, 2007, s.435.

65 **HAFIZOĞULLARI, Zeki:** Türk Hukuk Düzeninde "Hukukun Üstünlüğü Prensibi Sorunu", Ankara Barosu Dergisi, S:1, 2002, s.22; **YÜZBAŞIOĞLU, Necmi:** İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmelerinin İç Hukukta Doğrudan Uygulanması, (Anayasa m.90/son) adlı paneldeki bildirisi, Ankara 2005, s.85. Aynı yönde bkz. **ATAY,** s.419; **GÜLMEZ,** s.71 vd.

66 **DİNÇ, Güney:** Anayasanın Değiştirilen 90. Maddesi Karşısında Temel Hak ve Özgürlükler, İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmelerinin İç Hukukta Doğrudan Uygulanması (Anayasa m.90/son) adlı paneldeki bildirisi, Ankara 2005, s.153; **ŞAHBAZ, İbrahim:** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Türk Yargı Sistemindeki

artık uluslararası sözleşmelerin kanunlarla aynı seviyede olduğunu söylemek mümkün değildir, Anayasa açıkça temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeleri kanunlara üstün tutmuştur[67]. Bu konudaki üçüncü ve son görüşe göre sadece insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmeler kanunlardan üstündür denilebilir[68].

Temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin m.90/son'a göre, kanunlardan hiyerarşik anlamda üstün olması ya da kanun hükmünde değerlendirilmesinin şöyle bir farkı vardır. Şayet temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin kanunlardan üstün olduğu kabul edilirse bu durumda, uluslararası sözleşme ile kanunlar arasında çatışma çıktığında, uluslararası sözleşme hükümlerinin uygulanacağını söyleyebiliriz. Bu gibi hallerde kanun hükmünün uygulanmasının tek yolu, kanunlarda o uluslararası sözleşme hükümlerinden daha güvenceli bir düzenlemenin getirilmiş olmasıdır[69]. Zira, m.90/son düzenlemesinin temelinde, uluslararası sözleşme hükümlerinin kanunlara göre daha geniş bir güvence getirdiği ve çatışmanın da temel hak ve özgürlükler adına, daha ileri bir güvence sağlayan uluslararası sözleşme hükümlerine göre çözülmesi gerektiği düşüncesi yatmaktadır. Ancak temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin kanun hükmünde olduğu değerlendirmesinde, olası bir çatışma halinde, sorun genel kanun-özel kanun ya da önceki kanun-sonraki kanun ilişkisine göre çözümlenecektir. Kanaatimize göre kanun koyucunun 2004 yılında getirdiği bu değişiklikle amaçladığı temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler ile kanunlar arasında bir hiyerarşi yaratmak değil, sadece çatışma halinde temel hak ve özgürlükler ilişkin uluslararası sözleşmelere üstünlük tanımaktır. Buradaki "üstünlük" ifadesinin önceki kanun-sonraki kanun veya özel kanun-genel kanun gibi çatışma kurallarına gidilmesine gerek olmadan, öncelikli olarak uygulanmak olarak anlaşılmasının faydalı olacağı

Yeri, TBBD, S:54, 2004, s.204; **GÜLMEZ, Mesut:** Anayasa Değişikliği Sonrasında İnsan Hakları Sözleşmelerinin İç Hukuktaki Yeri ve Değeri, TBBD, S:54, 2004, s.147; **GÜLMEZ,** s.71.

67 **GÜLMEZ,** s.71; **GÜLMEZ** (2004), s.156; **YÜZBAŞIOĞLU,** s.85.

68 **PAZARCI, Hüseyin:** Uluslararası Hukuk, 11.B., Ankara 2012, s.27. Aynı yönde bkz. **TURHAN, Mehmet:** Değişen Egemenlik Anlayışının Hak ve Özgürlüklere Etkisi ve Anayasa Mahkemesi, Anayasa Yargısı Dergisi, C:23, 2003, s.229-230; **BİLİR, Faruk:** Anayasa'nın 90. Maddesinde Yapılan Değişiklik Çerçevesinde Milletlerarası Antlaşmaların İç Hukuktaki Yeri, SÜHFD, C:13, S:1, 2005, s.82.

69 **GÜLMEZ,** s.72; **GÜLMEZ** (2004)**,** s.156; **DİNÇ,** s.154.

düşüncesindeyiz. Başka bir deyişle burada kanun koyucunun amacı hiyerarşik üstünlük değil, özel bir çatışma kuralı getirmektir[70]. Zira, kanun koyucu temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin kanunlardan üstün olduğunu belirtmek isteseydi bunu açıkça dile getirirdi. Eklenen cümlenin gerekçesine bakıldığında da kanun koyucunun uygulamada yaşanılan tereddütlerin giderilmesini amaçladığı görülmektedir. Burada kanun koyucunun "uygulama" ifadesini seçmesindeki amacın, yargı organlarının önlerine gelen uyuşmazlıkları çözümlerken temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler ile iç hukukumuzdaki düzenlemelerin çatışması halinde, hangi düzenlemeye öncelik tanınacağı hususunda yaşadıkları tereddütlere son vermek olduğu kanaatindeyiz. Bunun yanı sıra Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasının ilk cümlesinde hala *"Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir"* ifadelerine yer verildiğinin ve temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalar konusunda ayrı bir düzenlemeye yer verilmediğinin de göz önüne alınması faydalı olabilir[71].

Anayasa m.90/son'da yer alan temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelere dair getirilen hükmün Paris Sözleşmesi ile TBK m.71 hükmüne uygulanabilip uygulanamayacağının tespiti için Paris Sözleşmesi'nin temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir sözleşme olup olmadığının belirlenmesi, bunun içinse öncelikle maddede geçen "temel hak ve özgürlükler" ifadesinden ne anlaşılması gerektiğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu konuda iki farklı bakış açısı mevcuttur. İlkine göre, maddenin lafzi yorumlanması yoluyla, sadece özel olarak temel hak ve özgürlüklerin düzenlendiği uluslararası sözleşmelerin anılan maddenin kapsamına gireceği söylenebilir[72]. Başka bir deyişle maddenin lafzi olarak yorumlanması sonucunda, uluslararası sözleşmenin konusunun tamamen temel hak ve özgürlüklere ilişkin

---

70 **AYBAY, Rona:**, Uluslararası Antlaşmaların Türk Hukukundaki Yeri, TBBD, S:70, 2007, s.205-206; **ERGÜL, Ozan:** Usulüne Göre Yürürlüğe Konulmuş Milletlerarası Andlaşmalar Kanun Hükmündedir, Lefkoşa, Yıldırım Uluer'e Armağan, 2014, s.74.

71 Aksi görüş için bkz. **GÜLMEZ, Mesut:** Sendikal Haklara İlişkin Sözleşmelerin İç Hukuka Üstünlüğü ve Yasalarımızdaki Aykırılıklar, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2005/1 (44), s. 19.

72 **BAŞLAR, Kemal:** Uluslararası Antlaşmaların Onaylanması, Üstünlüğü ve Anayasal Denetimi Üzerine, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Sevin Toluner'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Araştırma Merkezi, Y:24, S:1-2, 2004, s.312.

olması gerekecektir. İkinci olarak maddenin amaçsal yorumlanması sonucunda, tamamen insan haklarına ilişkin bir sözleşme olmasa dahi, o sözleşmede temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir hüküm yer alıyorsa, sözleşmenin AY m.90/son kapsamında temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir sözleşme olduğu kabul edilebilir. Bu durumda şu soru akla gelmektedir, uluslararası sözleşmelerin içeriğinin dikkate alınarak bir hükmünün dahi temel hak ve özgürlüklere ilişkin olması nedeniyle temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir sözleşme olduğunun kabulü halinde, anlaşmanın temel hak ve özgürlüklere ilişkin olmayan hükümlerinin akıbeti ne olacaktır? Öğretide bu durumda temel hak ve özgürlüklere ilişkin olmayan sözleşme hükümlerinin elbette ki öncelikli olarak uygulanmayacağı belirtilmektedir[73].

Paris Sözleşmesi'nin akıbetini tespit edebilmek için öğretide yapılan yukarıda değindiğimiz tartışmaları değerlendirdiğimizde, Paris Sözleşmesi'nin Anayasa m.90/son'a 2004 yılında eklenen cümlede geçen temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerden olmadığı sonucuna varmaktayız. Zira, kanun koyucunun "temel hak ve özgürlükler" ifadesini kullanarak sadece özel olarak temel hak ve özgürlüklerin düzenlendiği uluslararası sözleşmeleri kastetmek istediği şeklindeki bir yaklaşımın daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Gerçekten de Paris Sözleşmesi'nin konusuna bakıldığında nükleer santral işletilmesi neticesinde üçüncü kişilere verilen zararların tazmin edilmesinin düzenlendiğini görülmektedir. Dikkat edilecek olursa sözleşme nükleer kazalar sebebiyle meydana gelen zararların tazminini düzenlemektedir. Bu nedenle Paris Sözleşmesi'nin AY m.90/son anlamında temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir sözleşme olmadığı kanaatindeyiz. Paris Sözleşmesi ve TBK m.71 düzenlemesindeki tehlike sorumluluğundaki sorumlu tutulan kişi bakımından yaşanan çatışmanın Anayasa m.90/son'a 2004 yılında eklenen cümlesine göre çözümlenemeyecektir.

Uluslararası sözleşmelerin iç hukukumuzda yerini belirleyen 90. maddenin son fıkrasını temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin dışında kalan uluslararası sözleşmeler bakımından değerlendirildiğinde de öğretide yine uluslararası anlaşmalara verilen

---

73 **PAZARCI, Hüseyin:** Türk Hukukunda Andlaşmalar ile Yasaların Çatışması, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Sevin Toluner'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Araştırma ve Uygulama Merkezi, Y:24, S:1-2, 2004, s.664.

hukuki değer konusunda tartışmaların olduğu görülmektedir. Anılan maddenin son fıkrasında, usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan uluslararası sözleşmelerin kanun hükmünde olduğu belirtildikten sonra, bu anlaşmalara karşı anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamayacağı ifade edilmiştir. Uluslararası sözleşmelerin Anayasaya aykırılığının ileri sürülemiyor oluşu bu sözleşmelerin kanunların üstünde yer aldığı sonucuna varılması için yeterli değildir. Nitekim ilgili hükmün gerekçesinde, *"Gerçekten, bir andlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra anayasaya aykırılığı dolayısıyla iptalinin, Devletin milletlerarası sorumluluğunu doğurmaması için, bu murakabenin teşri organın tasvibinden geçmeden önce tahrik edilmesi ve sonuçlandırılması zaruridir"* ifadelerine yer verilerek hükmün amacı belirtilmiştir. Gerekçeden de anlaşıldığı üzere, kanun koyucunun uluslararası sözleşmelere karşı Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamayacağına ilişkin hükmü, kanunlar ile uluslararası sözleşmeler arasında hiyerarşi yaratmak değil, devletin milletlerarası sorumluluğunun doğmasının engellenmesidir. Ne var ki öğretideki bir görüş tarafından, madde gerekçesine rağmen, anılan ifadelerin TBMM tarafından onaylanan uluslararası sözleşmelerin nitelik olarak kanunlardan farklı olduğu ve Anayasa Mahkemesinin bunları Anayasaya uygunluk yönünden denetleme ve aykırılık bulunması halinde geçersiz kılma yetkisinin bulunmadığı, bu nedenlerle de usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan uluslararası sözleşmelerin kanunlardan üstün olduğu savunulmaktadır[74].

Öğretideki tam aksi görüşe göre ise, ilgili maddenin amacı ülkemizin uluslararası alandaki taahhütlerine aykırılık doğurabilecek durumların önüne geçmek olup, kanunla onaylanmış uluslararası sözleşmelere karşı Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamamasının sözleşmenin hiyerarşik konumunu belirleyen bir hüküm olarak değerlendirilmemesi gerektiği yönündedir[75]. Kanun metninde açıkça, usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş uluslararası sözleşmelerin kanun hükmünde olduğu, uyuşmazlık konusunda hangisinin uygulanacağının önceki kanun-sonraki kanun veya genel

---

74 **GÜLMEZ** (2005), s. 22.

75 **AYBAY** (2007), s.198; **BAŞLAR,** s.295; **ERGÜL,** s.83. Aynı yönde bkz. **GÖZLER, Kemal:** Hukuka Giriş, 15.B., Bursa 2018, s. 205-206; **MOLLAMAHMUTOĞLU, Hamdi/ ASTARLI, Muhittin/ BAYSAL, Ulaş:** İş Hukuku Ders Kitabı Cilt I: Bireysel İş Hukuku, 1.B., Ankara 2017, s. 27.

kanun-özel kanun ilkeleri çerçevesinde belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir[76]. Bu nedenle uluslararası sözleşmelerin kanunun üstünde olduğu şeklindeki görüş bizce de isabetli değildir ve uluslararası sözleşmeler kanun gücünde ve değerindedir[77]. Daha önce de belirttiğimiz gibi uluslararası sözleşmelerin kanunlardan üstün kabul edilebilmesi için yalnız başına, Anayasa'nın 90. maddesindeki *"Anayasa Mahkemesine başvuramama"* ifadesi yeterli bir dayanak oluşturmamaktadır[78].

Öğretideki bir görüş tarafından temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler konusunda 2004 yılında yapılan ilgili değişiklik sonucunda, yalnızca temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin kanunlara üstün tutulduğu, bu düzenlemenin mefhumu muhalifinden temel hak ve özgürlüklere ilişkin sözleşmelerin dışında kalan diğer sözleşmelerin kanun hükmünde olduğu ileri sürülmektedir[79].

Açıklamaya çalıştığımız tüm bu nedenlerle usulüne göre yürürlüğe konulmuş bir uluslararası sözleşme temel hak ve özgürlüklere ilişkin ya da bu kapsamın dışında kalan bir sözleşme olup olmaması fark etmeksizin kanunlarla eş düzeyde sayılmalıdır. Aksi bir düşünce TBMM'ye ait olan yasama yetkisinin ortadan kaldırılması ya da sınırlandırılması anlamına gelecektir[80]. Sonuç olarak Paris Sözleşmesi'nin de kanun düzeyinde ve Anayasa m.90/son'da bahsedilen temel hak ve özgürlüklere ilişkin olmayan bir uluslararası sözleşme olduğunun kabulünün daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

---

76 **GÖZLER** (2018), s.205-206. Aynı yönde bkz. **BAŞTERZİ, Süleyman:** Uluslararası Sözleşmeler ve İç Hukuk Kuralları Çerçevesinde Kamu Görevlilerinin Toplu Pazarlık ve Toplu Sözleşme Sorunu, TİSK Akademi, 2016/II, s. 32.

77 **AYBAY** (2007), s.198; **BAŞLAR,** s.295; **ERGÜL,** s.83; **GÖZLER** (2018), s.205-206; **BAŞTERZİ** (2016), s.32. Aynı yönde bkz. **SÜZEK, Sarper:** Bireysel İş Hukuku, 16.B., İstanbul 2017, s. 92; **SUR, Melda:** İş Hukukunun Uluslararası Kaynakları Avrupa Konseyi Çerçevesinde Kabul Edilen Belgeler, 1.B., İzmir 1995, s.58; **MOLLAMAHMUTOĞLU/ASTARLI/BAYSAL,** s. 27.

78 **SUR** (1995), s.58.

79 **PAZARCI** (2012), s.27; **BAŞTERZİ** (2016), s.33.

80 Ayrıntılı bilgi için bkz. **GÖNENÇ, Levent**, '1982 Anayasası'nda Sessiz Devrim: 90. Madde Değişikliği Ve Getirdiği Sorunlar', <http://www.yasayananayasa.ankara.edu.tr/belgeler/analizler/90_madde.pdf>, 07.01.2019.

b. Nükleer Santral İşletenin Hukuki Sorumluluğunda Tazminat Sorumluları Bakımından Paris Sözleşmesi ve TBK m.71 Çatışmasının Çözümlenmesi

Paris Sözleşmesi ile TBK m.71'deki tehlike sorumluluğunun sorumlu tutulan kişi açısından karşılaştırılması yukarıda Paris Sözleşmesi'nin hukukumuzdaki yeri hakkında varmış olduğumuz sonuçlara göre yapılacaktır. Başka bir ifadeyle, Paris Sözleşmesi, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin dışında kalan ve kanunlarla eş düzeyde bir uluslararası sözleşme olarak kabul edilip, anılan kanun çatışması buna göre çözümlenmeye çalışılacaktır.

Paris Sözleşmesi'nin hukukumuzdaki yeri dikkate alındığında bu iki hüküm arasındaki çatışmanın özel kanun-genel kanun veya önceki kanun-sonraki kanun kurallarına göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Ne var ki Paris Sözleşmesi 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanuna göre özel nitelikte ancak önceki tarihli, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu ise Paris Sözleşmesi'ne göre genel nitelikte ancak sonraki tarihli bir kanundur. Bu durumda her iki düzenlemede yer alan ve birbiri ile çatışan nükleer santral işletenin hukuki sorumluluğu hususundaki düzenlemelerden hangisinin uygulanacağı konusunda özel kanun- genel kanun veya önceki kanun-sonraki kanun ilişkilerini göz önünde tutarak bir sonuca varmak mümkün değildir.

Bu halde yeni olduğu için genel kanunun uygulanması gerektiği savunulabileceği gibi, sonraki genel kanunun önceki tarihli özel kanunu değiştirmeyi amaçlamadığı ileri sürülerek özel kanunun uygulanmaya devam edileceği de savunulabilir. Ancak bu görüşte her iki düşüncenin de kendine göre haklı tarafları vardır. Hal böyle olunca sorunu bu iki görüşten birini benimseyerek çözümlemek mümkün olmamaktadır[81]. Bu nedenle de özel norm ihtiva eden düzenlemenin önceki, genel norm ihtiva eden düzenlemenin sonraki olduğu durumlarda hangi hükmün uygulanacağı tespit edilirken, kanun koyucunun iradesinin ne olduğuna bakılması gerektiği yönünde üçüncü bir görüş oluşturulmuştur[82]. Bizce

---

81 **AKYOL, Şener:** Medeni Hukuka Giriş, 2.B., İstanbul 2006, s.195.

82 **SAYMEN, Ferit Hakkı:** Türk Medeni Hukuku Cilt-1: Umumi Prensipler,3.B., İstanbul 1960, s.146; **EDİS, Seyfullah:** Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, 3.B., Ankara 1987, s.183. Aynı yönde bkz. **AKYOL,** s.195. Aksi görüş için bkz. **ZEYTİN, Zafer/ERGÜN, Ömer:** Türk Medeni Hukuku, 2.B., Ankara 2013, s.47 (naklen): *"...Ancak genel kanunun önce, özel kanunun sonra veya genel kanunun sonra özel kanunun önce yürürlüğe girmiş olması ihtimali düşünülebilir.*

de isabetli olan söz konusu görüş neticesinde, kanun koyucunun sonraki tarihli genel kanunda önceki tarihli özel kanun ile çatışan bir hüküm getirmesindeki amacın ne olduğu önem arz etmektedir. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen tehlike sorumluluğu müessesesinin gerekçesinde, *"Borçlar Kanunumuzun kaynağını oluşturan İsviçre hukukunda, tehlike sorumluluğunun öngörüldüğü birçok özel kanun bulunduğu halde, Hukukumuzda bu konuya ilişkin yeterli sayılabilecek yasal düzenlemelerin olmaması karşısında, söz konusu maddede tehlike sorumluluğunun genel ilkesinin ve koşullarının düzenlenmesi uygun görülmüştür…Tasarıda, kusursuz sorumluluk halleri ile ilgili sistematik bütünlüğün sağlanması ve özel kanuni düzenleme yapılması beklenmeksizin, gerektiğinde mahkeme kararlarıyla, tehlike sorumluluğunun kabulünün mümkün kılınması amaçlanmıştır"* ifadelerine yer verilmiştir. 818 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda yer almamasına rağmen 6098 Sayılı Kanunda tehlike sorumluluğu müessesi düzenlenerek, tehlike sorumluluğunun genel ilkesi ile şartları belirlenmiştir. Ne var ki maddenin gerekçesinden TBK m.71'deki tehlike sorumluluğu düzenlemesinin neden hem işletme sahibi hem de varsa işleteni sorumlu tutulduğunun tespit edilmesi mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle tehlike sorumluluğunda sorumluların belirlenmesinin temelinde yatan düşüncelerin araştırılması gerekmektedir. Tehlike sorumluluğunun isnat nedenlerine bakıldığında karşımıza "Denetleyebilen Sorumlu Olur" ya da "Hâkimiyet İlkesi" çıkmaktadır. Anılan ilkeye göre, tehlike sorumluluğunun temelinde yatan isnat sebeplerinden biri rizikoya hakim olmaktır. Bu düşünceye göre riziko alanı, tehlikeli işletme ya da faaliyeti en iyi denetleyebilen, ona müdahalede bulunabilen kişiye sorumluluk yüklemektir. Bu nedenle rizikonun sonuçlarından işleten ve işletme sahibinin sorumlu tutulması zararın önüne geçilebilmesi için baskı oluşturulması anlamına gelmektedir ve bu da sorumluluğun önleyici amacına hizmet eder[83]. Kanun koyucunun da TBK m.71 düzenlemesinde hem işletme sahibini hem de varsa işleteni sorumlu tutmasının amacının önemli ölçüde tehlike arz eden örneğin nükleer santraller gibi işletmelerin doğurabileceği olası kazaların önlenmesi olduğu söylenebilir.

Böyle bir durumda geçerli kural, aynı konuyu farklı düzenleyen kanunun koyucunun sonraki iradesinin geçerli olmasıdır. Kanunların özel veya genel olması arasında bir fark yoktur".

83 **TANDOĞAN, Haluk:** Türk Mes'uliyet Hukuku (Akit Dışı ve Akdi Mes'uliyet), 2. Tıpkı Basım, İstanbul 2010, s.94.

Paris Sözleşmesinde yer alan ve sadece işletenin sorumlu tutulduğu tehlike sorumluluğunun benimsenmesinin amacında ise iki faktörün öne çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki, işletenin yasal olarak sorumlu olduğu özel durumlar oluşturmak ve karşı davaların uzun, zor karmaşık sorunlarını önlemektir[84]. İkincisi ise, benimsenen bu münhasır sorumluluğun, işletenden başka bir kişinin sigorta yaptırması gerekliliğini ortadan kaldırarak mevcut sigorta kapasitesinin yoğunlaştırılmasıdır[85].

Paris Sözleşmesinde sorumluluğun sadece işletene yüklenmesiyle korunmak istenen hukuki değer ve TBK m.71 ile benimsenen tehlike sorumluluğunda hem işleten hem de işletme sahibinin sorumlu tutulmasıyla korunmak istenen hukuki değerin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Her iki düzenlemenin getirdiği tehlike sorumluluğunda sorumlu tutulan kişiler bakımından yapılacak karşılaştırmada TBK m.71 düzenlemesinin temel hak ve özgürlüklerden olan yaşama hakkı ve vücut bütünlüğünün dokunulmazlığını korumak olduğu ortadayken, Paris Sözleşmesinde öngörülen tehlike sorumluluğundaki sorumlu tutulan kişi, meydana gelen zarardan dolayı açılacak tazminat davalarındaki usuli işlemleri hızlandırmak ve sigorta kapasitesini yoğunlaştırmak amacıyla sadece işleten olarak belirlenmiştir. TBK m.71'de yer alan tehlike sorumluluğu ile nükleer kazaların önlenebilmesi için hem işleten hem de işletme sahibi önlem almaya sevk edilerek üçüncü şahıslar açısından Paris Sözleşmesinden daha lehe bir düzenleme getirildiğini söylemek mümkündür. Tüm bu nedenlerle nükleer tesis işletilmesinden doğan kazalar sonucunda meydana gelen zararın tazmini hususunda Paris Sözleşmesinde öngörülen tehlike sorumluluğu değil TBK m.71'deki tehlike sorumluluğu düzenlemesine göre sorumluların belirlenmesi daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Nükleer santral işletilmesinden kaynaklanan kazalardan doğan zararlar bakımından TBK m.71 genel tehlike sorumluluğu düzenlenmesinin esas alınması gerektiği sonucuna Paris Sözleşmesi'ni Anayasa m.90/son'a 2004 yılında eklenen temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeler kapsamında kabul etmeyerek ulaşmış olsak da öğretide baskın olarak nükleer tesis işletilmesinden doğan kazalarda tazminat sorumluları bakımından Paris Sözleşmesi'nin esas

84 **KOCAOĞLU,** s.92; **KARAUZ,** s.16.

85 **KOCAOĞLU,** s.92; **KARAUZ,** s.16.

alınması gerektiği ileri sürülmektedir[86]. Paris Sözleşmesi'ni temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası bir sözleşme olarak kabul etsek de vardığımız sonuç değişmeyecektir. Zira, tarafımızca Anayasa m.90/son ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelere hiyerarşik olarak kanunlardan daha üst bir statü kazandırılmanın amaçlanmadığı görüşü benimsenmiştir.

Ancak benimsediğimiz görüşün tam aksi görüş benimsendiğinde, Paris Sözleşmesi temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir uluslararası anlaşma ve bu uluslararası anlaşma da Anayasa m.90 gereğince kanunlardan üst seviyede kabul edilerek TBK m.71 genel tehlike sorumluluğundaki tazminat sorumluları ile Paris Sözleşmesinde öngörülen tehlike sorumluluğundaki tazminat sorumluları hususunda çatışma olduğu ve Paris Sözleşmesi'nin öncelikle uygulanması gerektiği söylenebilecektir. Daha önce de belirttiğimiz üzere, bu gibi hallerde iç hukuk düzeninde öngörülen kanun hükmünün uygulanmasının tek yolu, kanunlarda o uluslararası sözleşme hükümlerinden daha güvenceli bir düzenlemenin getirilmiş olmasıdır[87]. Zira,, m.90/son düzenlemesinin temelinde, uluslararası sözleşme hükümlerinin kanunlara göre daha geniş bir güvence getirdiği ve çatışmanın da temel hak ve özgürlükler adına, daha ileri bir güvence sağlayan uluslararası sözleşme hükümlerine göre çözülmesi gerektiği düşüncesi yatmaktadır. Bu nedenle nükleer santrallerde meydana gelen nükleer kazalardan doğan zararların tazmin edilmesinde sorumlular belirlenirken, zarar gören üçüncü şahıslar bakımından daha lehe olan TBK m.71 genel tehlike sorumluluğu düzenlemesinin dikkate alınması yine daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

SONUÇ

Nükleer santral işletenin hukuki sorumluluğunda, sorumluluğun niteliğinin tehlike sorumluluğu olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır. İç hukuk düzenimizde nükleer santral işletilmesi alanında henüz özel bir kanun düzenlemesi bulunmasa da usulüne göre yürürlüğe konulmuş Paris Sözleşmesi bu konudaki özel düzenleme niteliğindedir. Ve bu sözleşmede de nükleer santral işletilmesi nedeniyle yaşanabilecek olası nükleer kazalardan doğan sorumluluk tehlike sorumluluğu olarak belirlenmiştir. 6098 sayılı TBK m.71'de ile getirilen genel tehlike

86 **ULUSAN** (1996), s.552 vd; **GÜNEYSU,** s.214-216; **AYDOĞDU,** s.172-176; **KORKUSUZ,** s.68.

87 **GÜLMEZ,** s.72; **GÜLMEZ** (2004), s.156; **DİNÇ,** s.154.

sorumluluğunda belirli bir tehlike hali için öngörülen özel sorumluluk hükümlerinin saklı olduğu ifade edilmektedir. Başka bir deyişle, belirli bir tehlike hali için özel olarak getirilen düzenlemeler geçerliliğini koruyacak, özel olarak düzenlenmeyen tehlike halleri için ise genel tehlike sorumluluğu niteliğinde olan TBK m.71 hükmü geçerli olacaktır.

Çalışmamızda da nükleer santral işletilmesinden kaynaklanan zararlarda Paris Sözleşmesinde "tazminat sorumlularının belirlenmesi" konusundaki TBK m.71'den farklı öngörülen düzenleme incelenmiştir. Paris Sözleşmesinde tazminat sorumlusunun sadece santral işleteni olarak belirlenmesi TBK m.71'de düzenlenen genel tehlike sorumluluğu ile çatışan bir düzenlemedir. Uluslararası bir sözleşme hükmü ile kanunların çatışması halinde hangi hükmün uygulanacağının belirlenebilmesi için ilk olarak uluslararası sözleşmelerin hukukumuzdaki yerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu konuda bize yardımcı olacak hüküm Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasıdır. Anayasa m.90/son'a göre uluslararası sözleşmeler temel hak ve özgürlüklere ilişkin olanlar ve bu kapsamın dışında kalanlar şeklinde ikiye ayrılarak incelenmelidir. Zira, 2004 yılında ilgili hükme eklenen cümle ile birlikte temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerle kanunların çatışması halinde, uluslararası sözleşmelerin esas alınması gerektiği düzenlenmiştir. Öğretide kanun koyucunun "esas alınır" ifadesi ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelere hiyerarşik olarak kanunlardan üstün bir statü getirmeyi amaçladığı söylense de kanaatimize göre kanun koyucunun buradaki amacı yeni bir çatışma kuralı getirmektir. Bu tartışmanın pratikteki sonucu, çatışmanın özel kanun-genel kanun veya önceki tarihli kanun-sonraki kanun ilkelerine göre belirlenip belirlenemeyeceğidir. Temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmeleri hiyerarşik olarak kanunlardan üstün kabul edilmesi halinde, mevcut çatışma özel kanun-genel kanun veya önceki tarihli kanun-sonraki tarihli kanun ilkelerine göre çözümlenemeyecek, uluslararası sözleşme hükümlerinin evleviyetle esas alınması gerekecektir. Bu durumda kanun hükmünün esas alınabilmesinin tek yolu kanun hükmünün uluslararası düzenlemeden daha güvenceli bir düzenleme getirmiş olmasıdır. 2004 yılında getirilen değişikliği yeni bir çatışma kuralı olarak benimsenmesi halinde de aslında aynı sonuca ulaşılacaktır. Zira,, kanun koyucu ilgili değişikliğin gerekçesinde temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin kanunlarla çatışan hükümlerinin öncelikli olarak uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Başka bir deyişle, yeni çatışma kuralı da özel kanun-genel

kanun veya önceki tarihli kanun-sonraki tarihli kanun ilkelerine bakılmadan sözleşme hükümlerinin uygulanmasını öngörmektedir. Bu durumda da kanun hükümlerinin uygulanmasının tek yolu, kanunda sözleşme hükmünden daha güvenceli bir düzenleme getirilmiş olmasıdır. Çalışmamızda Paris Sözleşmesi'nin temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir sözleşme olmadığı sonucuna varılarak, Paris Sözleşmesi ile TBK m.71'deki tazminat sorumluları konusundaki çatışma, AY. m.90/son'da temel hak ve özgürlüğe ilişkin olmayan uluslararası sözleşmeler için öngörülen düzenleme üzerinden değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin ise özel kanun-genel kanun veya önceki tarihli-sonraki tarihli kanun ilkelerine dayanılarak yapılması gerekse de Paris Sözleşmesi'nin 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanuna göre özel nitelikte ancak önceki tarihli, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununun ise Paris Sözleşmesi'ne göre genel nitelikte ancak sonraki tarihli bir kanun olması sebebiyle düzenlemelerden hangisinin uygulanacağı konusunda özel kanun- genel kanun veya önceki kanun-sonraki kanun ilişkilerini göz önünde tutarak bir sonuca varmak mümkün olmamıştır. Böyle bir durumda kanun koyucunun hükümleri düzenlerken korumak istediği hukuki değerin araştırılması ve hangi hükmün koruduğu hukuki değerin daha üstün olduğunun saptanması gerekmektedir. Biz de bu nedenle, TBK m.71'deki tazminat sorumlularının neden hem işletme sahibi hem de varsa işleten olduğunu, Paris Sözleşmesinde de neden sorumluluğun sadece nükleer santral işletenine kanalize edildiğini tespit etmeye çalıştık. Yaptığımız incelemede TBK m.71 düzenlenmesinde sorumluluğun hem işletme sahibi hem işletene yöneltilmesinin, her iki sorumlunun üzerinde baskı oluşturarak, önemli ölçüde tehlike arz eden işletmelerde meydana gelebilecek zararların önlenmesi amacına hizmet ettiği görülmüştür. Böylece kanun koyucunun işletme sahibi ve işletenin müteselsil sorumluluğunu getirerek aslında bu nitelikteki işletmelerden zarar görebilecek olan üçüncü şahısların yaşama hakkı, vücut bütünlüğünün korunması gibi temel hak ve özgürlüklerinin korunmasını amaçlandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Paris Sözleşmesinde sorumluluğun sadece nükleer santral işletene kanalize edilmesindeki amacın ise zarar gören üçüncü şahıslar tarafından açılacak tazminat davalarında işletenin yasal olarak sorumlu olduğu özel durumlar oluşturmak ve karşı davaların uzun, zor karmaşık sorunlarını önlemenin yanı sıra, işletenden başka bir kişinin sigorta yaptırması gerekliliğini ortadan kaldırarak mevcut sigorta kapasitesinin yoğunlaştırılması olduğu görülmüştür. Her iki düzenlemenin korumaya çalıştığı hukuki değerler karşılaştırıldığında TBK m.71'deki düzenlemenin daha güvenceli ve lehe

bir düzenleme olduğu görülmektedir. Bu nedenlerle nükleer santral işletilmesinden kaynaklanan kazalardan doğan zararların tazmin edilmesi için açılacak davalarda tazminat sorumlularının TBK m.71 hükmü dikkate alınarak hem işletme sahibi hem de varsa işleten olduğunun kabulü isabetli olacaktır.

KAYNAKLAR

AKKAYAN YILDIRIM, Ayça: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Düzenlemeleri Çerçevesinde Kusursuz Sorumluluğun Özel Bir Türü Olarak Tehlike Sorumluluğu, İÜHFM, C:70, S:1, 2012, s.203-220.

AKKUTAY, İbrahim: Uluslararası Antlaşmaların Türk İç Hukukundaki Konumu ve Etkileri, GÜHFD, C:11, S:1-2, 2007, s.415-447.

AKYOL, Şener: Medeni Hukuka Giriş, 2.B., İstanbul 2006.

ALTIN, Vural: IV. Nesil Nükleer Santraller', Bilim Teknik Dergisi, Aralık Sayısı 2007, Ücretsiz Eki.

ANTALYA, O. Gökhan: Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler, MÜHF-HAD, C:14, S:4, 2008, s.63-83.

ANTALYA, O. Gökhan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt I, İstanbul 2016.

ATAMER, Yeşim: Revize Edilmiş Türk Borçlar Kanunu Tasarısına İlişkin Değerlendirme ve Teklifler, Hukuki Perspektifler Dergisi, S:6, 2006, s.8-37.

ATAY, Ender Ethem: Uluslararası Antlaşmaların İç Hukuktaki Yeri ve İdareyi Bağlayıcılığı, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000, s.391-425.

AYAN, Mehmet: Borçlar Hukuku (Genel Hükümler), 11.B., Ankara 2016.

AYBAY, Rona: Uluslararası Antlaşmaların Türk Hukukundaki Yeri, TBBD, S:70, 2007, s.187-213

AYDOĞDU, Murat: Sivil Amaçlı Nükleer Santral İşletenin ve Nükleer Madde Taşıyanın Hukuki Sorumluluğu, 1.B., Ankara 2009.

BAŞLAR, Kemal: Uluslararası Antlaşmaların Onaylanması, Üstünlüğü ve Anayasal Denetimi Üzerine, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Sevin Toluner'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Araştırma Merkezi, Y:24, S:1-2, 2004, s.279-336.

BAŞOĞLU, Başak: Çevre Zararlarından Doğan Hukuki Sorumluluk (Doktora), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

BAŞTERZİ, Süleyman: Uluslararası Sözleşmeler ve İç Hukuk Kuralları Çerçevesinde Kamu Görevlilerinin Toplu Pazarlık ve Toplu Sözleşme Sorunu, TİSK Akademi, 2016/II s.14-50.

BAŞTUĞ, İrfan: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3.B., Manisa 1984.

BİLİR, Faruk: Anayasa'nın 90. Maddesinde Yapılan Değişiklik Çerçevesinde Milletlerarası Antlaşmaların İç Hukuktaki Yeri, SÜHFD, C:13, S:1, 2005, s.77-109.

BUZ, Vedat: Aynı Şahsın Farklı Hukuki Sebeplerle Sorumluluğu, BATİDER, C.29, S.2, s.19-57.

BÜYÜKSAĞIŞ, Erdem: Tehlike Esasına Dayanan Genel Sorumluluk Kuralı Üzerine Eleştirel Değerlendirmeler, DEÜHFD, C:8, S:11-20, 2006, s.1-20.

ÇEKİN, Mesut Serdar: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Madde 71 Çerçevesinde Tehlike Sorumluluğu, 1.B., İstanbul 2016.

ÇELİK, Edip (2004), 'Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Türk Hukukundaki Yeri ve Uygulaması', İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, Lütfi Duran'a Armağan, Y:24, S:1-2, s.279-336.

DİNÇ, Güney: Anayasanın Değiştirilen 90. Maddesi Karşısında Temel Hak ve Özgürlükler, İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmelerinin İç Hukukta Doğrudan Uygulanması (Anayasa m.90/son) adlı paneldeki bildirisi, Ankara 2005, s.150-156.

EDİS, Seyfullah: Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, 3.B., Ankara 1987.

ERDEM, Mehmet: Türk Borçlar Kanunu Uyarınca Tehlike Sorumluluğu, Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, İstanbul 2012, s.217-227.

EREN, Fikret: Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukuki Niteliği ve Unsurları, AÜHFD, C.39, S.1, Y.1987, s.159-212.

EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 21.B., Ankara 2017.

ERİŞGİN, Nuri: Gaz ve Akaryakıt Taşıyan Boru Hattı İşletenin Hukuki Sorumluluğu, Ankara 1996, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ERİŞGİN, Nuri: Tehlike Bağı, AÜHFD, C:49, S:11, 2000, s.37-154 **(2000)**.

ERİŞGİN, Nuri: Türk Borçlar Kanunu Madde 71: Genel Tehlike Sorumluluğu, Yeni Türk Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu, İstanbul 2013, s.59-100 **(2013)**.

GÖNENÇ, Levent: 1982 Anayasası'nda Sessiz Devrim: 90. Madde Değişikliği Ve GetirdiğiSorunlar,<http://www.yasayananayasa.ankara.edu.tr/belgeler/analizler/90_madde.pdf>, 07.01.2019.

GÖZLER, Kemal: İnsan Hakları Normlarının Anayasaüstülüğü Sorunu, Türkiyede İnsan Hakları, Ankara 2000.

GÖZLER, Kemal: Hukuka Giriş, 15.B., Bursa 2018 **(2018)**.

GÜLMEZ Mesut: Sendikal Haklara İlişkin Sözleşmelerin İç Hukuka Üstünlüğü ve Yasalarımızdaki Aykırılıklar, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2005/1 (44), s.11-56.

GÜLMEZ, Mesut: Anayasa Değişikliği Sonrasında İnsan Hakları Sözleşmelerinin İç Hukuktaki Yeri ve Değeri, TBBD, S:54, 2004, s.147-161 **(2004)**.

GÜLMEZ, Mesut: İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmelerinin İç Hukukta Doğrudan Uygulanması (Anayasa m.90/son) adlı paneldeki bildirisi, Ankara 2005, s.38-82 **(2005)**.

GÜNEYSU, Gülin: Nükleer Reaktörlerin Yol Açtığı Zararlardan Doğan Hukuki Sorumluluk, AÜHFD, C:41, S:1, 1990, s.207-223.

GÜRAN, Sait: Egemenlik Ulus'undur Üstünlük Anayasa'dadır, Anayasa Yargısı Dergisi, C:17, 2000, s.43-61.

HAFIZOĞULLARI, Zeki: Türk Hukuk Düzeninde "Hukukun Üstünlüğü Prensibi Sorunu", Ankara Barosu Dergisi, S:1, 2002, s.15-33.

HATEMİ, Hüseyin/GÖKYAYLA, Emre Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 1.B., İstanbul 2011.

İNAL, H. Tamer: Ticari İşletme Hukuku, 2.B., Ankara 2015.

İNAN, Ali Naim/YÜCEL, Özge: İnan Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 4.B., Ankara 2014.

KANETİ, Selim: Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru, 1.B., İstanbul 2007.

KAPLAN, İbrahim: Borçlar Hukuku Dersleri (Genel Hükümler), 3.B., Ankara 2003.

KARAHASAN, Mustafa Reşit: Sorumluluk Hukuku, 6.B., İstanbul 2003.

KARAUZ, Agah Kürşat: Nükleer Santral İşleten'in Hukuki Sorumluluğu, Nevşehir Barosu Dergisi, Y:1, S:1, 2014, s.1-40.

KICALIOĞLU, Mustafa: Haksız Fiillerden Doğan Tazminat Davaları, 1.B., Ankara 2015.

KILIÇOĞLU, Ahmet M.: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 20.B., Ankara 2016.

KOCAOĞLU, Necip Kağan: Nükleer Tesis İşletenin Hukuki Sorumluluğu: Karşılaştırmalı ve Uluslararası Özel Hukuk Analizi, Ankara Barosu Dergisi, Y:68, S:2, 2010, s.33-112.

KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz: Objektif Sorumluluğun Genel Teorisi, DÜHFD, C:2, S:21, 1984, s.75-305.

KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz/ERİŞGİN, Özlem: Yeni Türk Borçlar Kanunu Tasarısında 'Haksız Filler', Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan, Cilt II, İstanbul 2010, s.1243-1271.

KORKUSUZ, M. Refik: Yeni Borçlar Kanunu Tasarısında Tehlike Sorumluluğu Düzenlemesi, DÜHFD, C:12-13, S:16-17-18-19, 2008, s.23-44.

KORKUSUZ, Mustafa Halit: Nükleer Santral İşletenin Hukuki Sorumluluğu 1.B., İstanbul 2012.

MOLLAMAHMUTOĞLU, Hamdi/ ASTARLI, Muhittin/ BAYSAL, Ulaş: İş Hukuku Ders Kitabı Cilt I: Bireysel İş Hukuku, 1.B., Ankara 2017.

NOMER, Haluk N.: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 13.B., İstanbul 2013.

OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt-2, 10.B., İstanbul 2013.

ERGÜL, Ozan: Usulüne Göre Yürürlüğe Konulmuş Milletlerarası Andlaşmalar Kanun Hükmündedir, Lefkoşa, Yıldırım Uluer'e Armağan, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 65-86.

PAZARCI, Hüseyin: Türk Hukukunda Andlaşmalar ile Yasaların Çatışması, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Sevin Toluner'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Araştırma ve Uygulama Merkezi, Y:24, S:1-2, 2004, s.651-674.

PAZARCI, Hüseyin: İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmelerinin İç Hukukta Doğrudan Uygulanması, (Anayasa m.90/son) adlı paneldeki bildirisi, Ankara 2005, s.156-165.

PAZARCI, Hüseyin: Uluslararası Hukuk, 11.B., Ankara 2012.

REİSOĞLU, Safa: Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 23.B., İstanbul 2012.

SARAÇ, Senem: Türk Borçlar Kanunu'nda Tehlike Sorumluluğu (TBK m.71), 1.B., İstanbul 2013.

SOYSAL, Mümtaz: Anayasaya Uygunluk Denetimi ve Uluslararası Sözleşmeler, Anayasa Yargısı Dergisi, C:2, 1985, s.7-18.

SUR, Melda: İş Hukukunun Uluslararası Kaynakları Avrupa Konseyi Çerçevesinde Kabul Edilen Belgeler, 1.B., İzmir 1995.

SÜZEK, Sarper: Bireysel İş Hukuku, 16.B., İstanbul 2017.

ŞAHBAZ, İbrahim: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Türk Yargı Sistemindeki Yeri, TBBD, S:54, 2004, s.178-216.

TANDOĞAN, Haluk: Tehlike Sorumluluğu Kavramı ve Türk Hukukunda Tehlike Sorumluluklarının Düzenlenmesi Sorunu, BATİDER, C:10, S:2, 1979, s.291-322.

TANDOĞAN, Haluk: Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku, 1.B., Ankara 1981.

TANDOĞAN, Haluk: Türk Mes'uliyet Hukuku (Akit Dışı ve Akdi Mes'uliyet), 2. Tıpkı Basım, İstanbul 2010.

TEKİNAY, Selahattin/AKMAN, Sulhi/BURCUOĞLU, Sermet/ALTOP, Haluk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 6.B., İstanbul 1988.

TİFTİK, Mustafa: Tehlike Sorumluluklarının Genel Kural İle Düzenlenmesi Sorunu, Ankara 2005.

TUNÇOMAĞ, Kenan: Türk Borçlar Hukuku Cilt I Genel Hükümler, 6.B., İstanbul 1976.

TURHAN, Mehmet: Değişen Egemenlik Anlayışının Hak ve Özgürlüklere Etkisi ve Anayasa Mahkemesi, Anayasa Yargısı Dergisi, C:23, 2003, s.215-248.

ULUSAN, İlhan: Tehlike Sorumluluğu Üstüne', İÜMHAD, C:4, S:6, 1970, s.23-57.

ULUSAN, İlhan: Türk Hukukunda Nükleer Zararlardan Doğan Hukuki Sorumluluk, Prof. Dr. Halid Kemal Elbir'e Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim Öğretim Yardımlaşma Vakfı, 1996, s.551-563.

ULUSAN, İlhan: Medeni Hukukta Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi ve Uygulama Alanı, 2.Tıpkı Baskı, İstanbul 2012.

ULUSAN, İlhan: Türk Borçlar Kanununda Yer Alan Genel Tehlike Sorumluluğu Kuralına İlişkin Birkaç Tespit ve Hukuk Düzeni Tarafından Faaliyetine İzin Verilmiş Önemli Ölçüde Tehlike Arzeden İşletmelerin Yol Açtığı Zararların Uygun Bir Bedelle Denkleştirilmesi Sorunu, Yaşar Üniversitesi e-Dergisi, Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, C:3, Özel Sayı, Vol:8, 2013, s.2897-2905.

ÜÇIŞIK, Güzin: Tehlike Sorumluluğunu Genel Kural İle Düzenlenmesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, Ankara 2009, s.127-145.

ÜNAL, Şeref: Uluslararası Hukuk, 1.B., Ankara 2005.

YAVUZ, Cevdet: 'Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'na Göre "Kusursuz Sorumluluk" Halleri ve İlkeleri', MÜHF-HAD, C:14, S:4, 2008, s.29-61.

YILMAZ, Süleyman: Türk Borçlar Kanunu Tasarısında Sebep Sorumluluğuna İlişkin Yeni Hükümler, AÜHFD, C:59, S:3, 2010, s.551-578.

YÜCEL, Özge: Türk Borçlar Kanuna Göre Genel Tehlike Sorumluluğu, 1.B., Ankara 2014.

YÜZBAŞIOĞLU, Necmi: İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmelerinin İç Hukukta Doğrudan Uygulanması, (Anayasa m.90/son) adlı paneldeki bildirisi, Ankara 2005, s.83-92.

ZEYTİN, Zafer/ERGÜN, Ömer: Türk Medeni Hukuku, 2.B., Ankara 2012.